Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

Газетамиз 1991 йил 1 январдан чиқа бошлади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг газетаси

30 ОКТЯБРЬ, ЖУМА. № 21[illegible] (463). 1992 йил

Сотувда эркин нархда

ПАХТАФУРУШ ДАЛЛОЛЛАРНИНГ КИРДИКОРЛАРИ

ёки рубль ҳамласига қачон зарба берилади

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАРКАЗИЙ БАНКИ БОШЛИҒИ ФАЙЗУЛЛА МУЛЛАЖОНОВ БИЛАН МУСОҲАБА

— Файзулла ака, собиқ СССР таркибига кирган айрим мамлакатлар ўз миллий пулларини муомалага кирита бошладилар. Болтиқбўйи жумҳуриятларида бу иш амалга ошди. Бошқа бир қатор жумҳуриятларда эса бунга қизғин тайёргарлик кўрилмоқда. Агар сир бўлмаса, айтинг-чи, шу муносабат билан айни пайтда хазонга айланаётган, муомалада бўлган мамлакатлардан «қувилаётган» рубллар «паноҳ излаб» Ўзбекистонга бостириб кирмайдими? Агар шундай бўлса унинг оқибати нима бўлади?

— Оқибати жуда ёмон бўлади. Агар умрини яшаб бўлган, айни пайтда «жон талвасаси»да турган рубллар, сиз айтгандек, «бостириб» кирса, бутун жумҳуриятимиз иқтисодиёти издан чиқиб кетади. Халқ хўжалигини эса бошқариб бўлмай қолади. Ана унда кўринг томошани! Бундан худонинг ўзи асрасин. Шунинг учун ҳам биз бор имкониятларимизни ишга солиб, унинг йўлларига «баррикада»лар қўймоқдамиз. Бу масалага оид фаолиятимизни шахсан Президентимиз Ислом Каримовнинг ўзлари назорат қилиб, кези келганда, малакали иқтисодчи сифатида йўл-йўриқлар кўрсатиб турибдилар. Аммо шунга қарамай, ҳаёт шуни исботламоқдаки, пул оқимини бутунлай тўхтатиб бўлмас экан. Негаки, биз давлат дўконларидаги товарларни четдан келган харидорлардан купонлар орқали муҳофаза қилиб турсак-да, бозорни ҳимоялашнинг иложи йўқ. Озиқ-овқат, мева-чева ва бошқа маҳсулотларни қўшни жумҳуриятлардан даста-даста пул кўтариб келган «меҳмон»лар истаган баҳода бемалол сотиб олмоқдалар. Бу эса ўз навбатида нарх-навонинг кўтарилишига сабаб бўлмоқда. Бунақада ўз маҳсулотларимизни ўзимиз сотиб ололмайдиган ҳолга келиб қолишимиз ҳам ҳеч гап эмас. Энг даҳшатлиси, халқимиз сув билан ҳаводек зарур сервитамин мева-чева, озиқ-овқатлару кундалик эҳтиёж молларини четга чиқариб, ўрнига қоп-қоп пўчоқ пулларни қучоқлаб қолаверади. Юқорида таъкидлаганимдек, бу жараённи иложи борича тўхтатиб туриш учун бутун имкониятни ишга солмоқдамиз. Аммо шунга қарамай, ҳамон хавф-хатар бор.

— Хўш, нима экан у?

— Биласиз, ҳали ҳамма юртимизга қоғоз пул оқиб келишининг оқибатларини тушуниб етмаяпти. Натижада унга қизиқиш ҳамон сўнмаяпти. Энг муҳими — умумхалқ, умумжумҳурият манфаатларидан ўша хазон пулга бўлган ҳирсни юқори қўяётганлар ҳанузгача учраб турибди. Шу маънода халқимиз: «Ўзингдан чиққан балога, қайга борай даъвога» деб жуда топиб айтган экан, дегим келади. Кўплаб ширкатлар, кичик ва қўшма корхоналар, масъулияти чекланган жамиятлар ўз уставларида белгиланган вазифаларни бутунлай «унутиб» қўйиб, нуқул тақиқланган ишлар билан шуғулланмоқдалар. Уларнинг мақсади: тўлмас ҳамёнларини пул билан (аслида пўчоқ билан) қаппайтириш, холос. Умумхалқ манфаатларини ҳам, давлат манфаатларини ҳам назар-писанд этишмайди. Масалан, Чилонзор тумани озиқ-овқат савдоси идорасига Грузиядаги Рустави шаҳри савдо бошқармасидан 4 миллион 12 минг 832 сўм ва юк ортилиши керак бўлган вагонларнинг номерлари қайд этилган тўлов қоғози келди. Чилонзорлик раҳбарлар шунча пулга нима сотишмоқчи экан, дерсиз? Хитойдан келтирилган гўшт консерваларини! Беихтиёр ёқангни ушлаб қоласан, киши. Ўзимизда бунақа маҳсулот ошиб-тошиб ётибдими? Озиқ-овқат валютага ёки олтинга тенг пахтамизга сотиб олиб келинаётган бир пайтда уни четга қадрсиз рублга сотишдан муддао нима? Ахир, бунақа зараркунандаликни қандай баҳолаш мумкин? Табиийки, Марказий банк бу олди-сотдини қонуний асосда бекор қилди.

Банк орқали пул ўтказиш йўли билан четдан рубль олиб келишга уринишларга оид далиллар, афсуски, ягона эмас. Аксинча, кейинги пайтларда бемаза қовуннинг уруғидек кўпайиб кетаётир. Олмаота шаҳридаги «Евасервис» кичик корхонаси Тошкентдаги «Давид» фирмасига қанд учун 10,1 миллион сўм, ўша шаҳардаги «Крамдс-Курдои» корпорацияси масъулияти чекланган «Асем» жамиятига озиқ-овқат маҳсулотлари учун 46 миллион 125 минг сўм юборди. Бироқ Марказий банкимиз уларни ҳам ноқонуний деб топди ва пул ҳужжатларини ўз вақтида қайтариб юборди.

— Қизиқ, бошқа республикалардаги учарлар бизнинг Ўзбекистонга Хитойдан гўшт консервалари келтирилгани-ю, сотиладиган шакар ва бошқа озиқ-овқат маҳсулотлари борлигини (аслида аҳолига талонларга ҳам етарли миқдорда шакар топиб беришнинг иложи бўлмаяпти) қаёқдан била қолишибди?

— Гап шунда-да! Демак, ҳамён қаппайтириш мақсадида бунақа ноқонуний ишлар билан шуғулланадиган алоҳида воситачилар, таъбир жоиз бўлса, «даллол»лар пайдо бўлиб, бемалол мамлакатма-мамлакат изғиб юрибдилар.

— Аслида ширкат, қўшма ва кичик корхоналар, масъулияти чекланган жамиятлар у ёки бу турдаги маҳсулотни ишлаб чиқариш, юртимизда серобгарчиликни таъминлаш мақсадида ташкил этилган. Шундай эмасми?

— Ҳа, яшанг, худди шундай! Бироқ, улар то корхоналарни очиб олгунга қадар ҳамма ҳужжатларни бинойидек қонуний қилиб тайёрлайдилар. Нима иш билан шуғулланишлари ва бошқа фаолиятларига доир низомларини ҳам тасдиқлаб ҳамда тасдиқлатиб оладилар. Аммо бу ҳаракатлари «ишим битиб, эшагим лойдан ўтгунча» қабилида бўлмоқда. Корхона очилиб, бемалол ишлай бошлагач, ҳамма ваъдаларни унутиб, ўз тиллари билан айтганда «соққа» ишлашга ўтиб кетадилар. Агар шундай бўлмаса, Тошкент шаҳридаги «Тўрабек» тижорат фирмаси Донецк шаҳридаги «Трудовик» ширкатига 38750 минг сўмлик пахта етказиб беришга шартнома тузармиди? Нима, бу фирманинг пахта экадиган майдони борми?

Худди шунақа пахта толаси учун «Динамо» теннис клубига Иваново шаҳридаги тўқимачилик фабрикасидан келган 15 миллион сўмлик, Андижондаги «Наргиз» ишлаб чиқариш-тижорат фирмасига юборилган 100, «Насад» биржаси ҳузуридаги «Ост» брокерлик идорасига 133, «Раҳим» кичик корхонасига 7,9, «МИКО-Ромитан» қўшма корхонасига 13, «Осиё ЛТД» брокерлик фирмасига жўнатилган 17 миллион сўмлик тўлов қоғозларини ҳам тўхтатиб қўйдик. Шунга ўхшаш бошқа мисолларни ҳам кўплаб келтириш мумкин.

(Давоми 2-бетда).

ОБУНА-93

Маданият ва умуминсоний қадриятлар халқ академиясининг Ўзбекистон бўлими «Халқ сўзи» ҳамда «Народное слово» газеталарининг обуна фондига 195000 сўм ўтказди

Маданият ва умуминсоний қадриятлар халқ академиясининг Ўзбекистон бўлими «Халқ сўзи» ва «Народное слово» газеталари обуна фондига 195.000 сўм пул ўтказди.

ХАЛҚ академиясининг шу хусусдаги қарорида таъкидланишига кўра, ҳар иккала газета учун 250 тадан обуна квитанцияларини маданият ходимлари, адабиёт ва санъат намояндалари, фахрийлар ва ижодкор ёшлар, талабалар олишлари керак. Чунки, бозор муносабатларига ўтиш билан боғлиқ қийинчиликлар нарх-навонинг ошиши, аввало шу табақа кишилари учун оғир кўчаяпти.

Бадиий жамоаларга, ёш истеъдодларга ва айниқса ночор аҳволга тушиб қолган матбуот нашрларига ёрдамни янада кучайтириш мақсадларида Халқ академияси тижорат, молиявий ва ишлаб чиқариш фаолиятини янада кенгайтирмоқда. Мухбиримиз Халқ академиясининг Ўзбекистон бўлими бош директори А. РАЖАБОВга бир нечта савол билан мурожаат қилди.

МУШТАРИЙЛАРИМИЗ СОНИ ЯНА 500 ГА КЎПАЙДИ

— Алишер Фармонович, бир гуруҳ маданият ходимларининг «Халқ сўзи» ва «Народное слово» газеталарига текин обуна бўлишлари учун имкон яратиб берганингиз учун раҳмат. Йил якунлангани йўқ, аммо ҳозирданоқ айтиш мумкинки, у сизлар учун жуда сермаҳсул бўлди. Жуда кўп хайрия тадбирларида иштирок этдингиз. Ютуқларнинг сири нимада!

— Ҳеч қандай сир йўқ, шунчаки ўз халқимиз фаровонлиги учун хизмат қилиш иштиёқи бор, холос. Бўлимимиз таркиби ҳам жўн, тижорат ва ишлаб чиқариш бўлимларидан иборат. Бундан ташқари инсонпарварлик бўлими ҳам ишлаб турибдики, унинг энг муҳим вазифаларидан бири оммавий ахборот воситалари билан узвий алоқада бўлишдир. Таркибимизда «Маданият» академияси» оркестри ҳам бор. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, Рио-де-Жанейродаги халқаро танлов совриндори Исмоил Жалилов унинг бадиий раҳбаридир.

Жумҳурият ҳудудида халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарадиган 25 га яқин кичик корхоналар очилган. Тошкент, ва Бухоро, Фарғона водийси шаҳарларидаги корхоналардан келаётган даромадлар унинг бир қисмини хайрия мақсадларига сарфлаш имконини беради. Ҳозир Хитой билан бирга ёғ-мой комбинати, Туркия билан эса жарроҳлик иплари ишлаб чиқарадиган қўшма корхона қураяпмиз.

— Халқ академияси «Баҳор» концерт залида халқаро қариялар кунига бағишлаб ўзи уюштирган кечада уруш ва меҳнат фахрийларига 700 комплект ўрин-тўшак воситаларини текинга улашди. Ҳозирги кунда бу жуда қимматбаҳо совға...

— Бу нарсалар ўзимизнинг кичик корхонамизда ишлаб чиқарилаяпти. Бундай корхоналаримиз кўпайган сари Халқ академиясининг қарияларга, ногиронларга, кўп болали оилаларга ёрдами ҳам салмоқли бўлиб бораверади. Аслида ҳам кексаларга, ҳаёт ато этиб, ота-оналик меҳридан баҳраманд этганларга ҳурматда бўлиш ҳар бир фуқаронинг олий бурчидир. Уларга ғамхўрлик қилиш кунлик эмас, балки кундалик ишга, оммавий ҳаракатга айланмоғи керак. Халқ академиясининг хоҳиш-иродаси шундай. Фақат шу йил кузнинг ўзида хайрия тадбирларига салкам икки миллион сўм пул ажратилиб, шундан 1,2 миллион сўми Жумҳурият фахрийлар ташкилоти кенгашига берилди.

— Бироқ асосий хайрия тадбирлари маданий тараққиётни қўллаб-қувватлашга қаратилган...

— Биз театр арбоблари уюшмаси тадбирларига ҳомийлик қилаяпмиз. Масалан, бу йил «Наврўз-92» театрлашган фестивални ўтказган бўлсак, келаси йили «Шарқ—Ғарб» халқаро театр фестивалини ўтказиш мўлжаллаяпти. Бу тадбир ҳам озмунча маблағ талаб қилмайди. Навбатдаги Тошкент кинофестивалига ҳомийлик қилиш режамиз ҳам бор. Халқ академиясининг янги соврини (ВМВ автомобили) белгилаб қўйилди.

«Карвон» гуруҳидаги истеъдодли ўзбек рассомларининг асарлари галереясини ташкил этиш тадбирини ҳам маблағ билан таъминладик. Бу асарларни минглаб мухлислар мириқиб томоша қилдилар. Ўзбекистон давлат филармониясининг яқинда ташкил этилган Тамарахоним номидаги фондига, «Зарафшон» ансамблига ҳам ёрдам кўрсатдик. Ҳозир эса ёш ватандошларнинг Тошкентда бўладиган учрашувига ҳомийлик қилаяпмиз.

— Ўн дақиқадан сўнг хонангизда хитойлик топармонлар билан учрашув бошланади. Ишлар, режалар кўп. Иш кунингиз дақиқама-дақиқа белгилаб қўйилган. Бош директорнинг янги иш куни нимадан бошланади ўзи!

— Янги, яъни бугунги газеталарни ўқишдан. «Халқ сўзи» ва «Народное слово»ни қизиқиб ўқийман. Бу менга биринчидан, муҳим расмий ҳужжатлардан, жумҳуриятда юз бераётган жиддий воқеалардан, ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий янгиликлардан воқиф бўлиб туриш имконини беради. Истардикки, сизнинг газетангиз янада тезкор бўлса, мавзулар кўламини кенгайтирса, жамият тараққиёти суръатларини чуқурроқ ёритса. Ана шунда муштарийлар сафи кенгайиб, газета тиражи ошган бўлур эди.

3.000.000 тонна пахта тайёр!

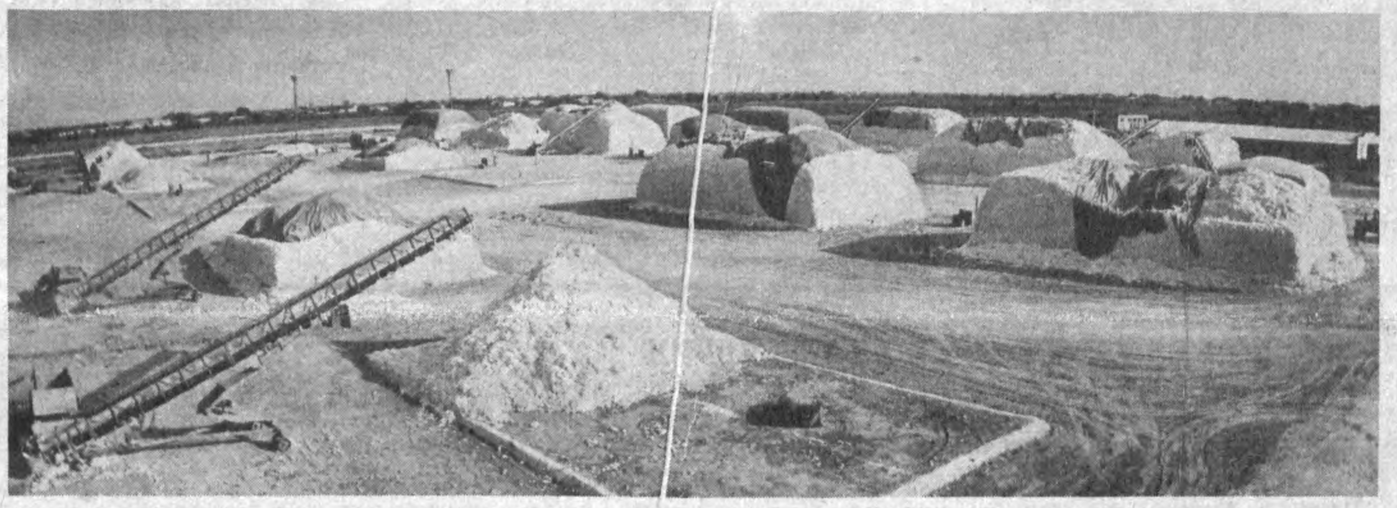

Ш. ИБРОҲИМОВ олган сурат.

ТАСАДДУҒИНГ БЎЛАЙ, ЛАБЗИ ҲАЛОЛ ПАХТАКОРИМ!

ҚИЕС. Бултур 10 октябрга қадар жумҳурият қабул пунктларига 3 миллион тонна пахта топширилган, шунча миқдордаги қимматбаҳо саноат хом ашёсини йиғиб-териб олишга атиги 6 иш куни кифоя қилган эди. Бу йил эса далаларда ҳосил етилиши 20 кун кечикканлиги сабабли, гарчи йиғим-терим муддати бироз орқага сурилган бўлса-да, ана шу «оқ олтин» хирмони 9 иш кунида уйилди.

ЯНА БИР ДАЛИЛ. Ўтган йили 3 миллион тонна пахтани саранжомлашда 27 мингта машина қатнашган бўлса, жорий йилги йиғим-теримда фақат 20 мингта «зангори кема» ишламоқда.

Ушбу маълумотлардан англашиладики, бу йил дала меҳнаткашлари, теримчилару механизаторларнинг шашти ҳар қачонгидан баланд. Айниқса, Қашқадарё, Жиззах, Сирдарё ва Тошкент вилоятларининг пахтакорлари кейинги кунларда ғайрат-шижоат кўрсатмоқдалар. Уларнинг кучи билан уч миллион тонна пахтанинг қарийб учдан бир қисми йиғиштириб олинди. Бухороликлар ҳам суръатни бўшаштирмаган ҳолда карвонбошиликни қўлдан беришмаяпти. Ғузор, Олот, Олтинкўл тўманларининг заршунослари эса бир неча кундирки, мажбурият ҳисобига «оқ олтин» топширмоқдалар.

Хўжаликлар ўртасидаги баҳсда Олтинкўл туманидаги Навоий номли, Бўз районидаги Улуғбек номли, Шаҳрихон районидаги Усмон Юсупов номли, Қоракўл туманидаги «Пайкент», Олот районидаги «Пахтакор», Бешариқ районидаги «Рапқон» колхозлари, Косон районидаги Абдулла Набиев номли, Хатирчи районидаги Пўлкан шоир номли, Тўрақўрғон районидаги «Тўрақўрғон», Ўзбекистон районидаги «Ғаниобод» совхозлари байроқдорлик қилишаётир. Бу жамоаларда ҳар гектар ердан 32—36 центнердан хирмон кўтарилиб, марра аллақачон забт этилди.

Шу ўринда йиллик режаларини 130—170 фоиз этиб бажарган қатор бригадалар ва оилавий звеноларни ҳам тилга олиб ўтиш жоиз. Хусусан, Навбаҳор туманидаги С. Жўраев номли жамоа хўжалигидан Шоди Қиличев, Қизилтепа районидаги «Ўртачўл юлдузи» совхозидан Фармон Ғаниев ва Бахшулло Аслонов, Янгиариқ районидаги «Оқмачит» колхозидан Бекжон Раҳимов, Хонқа районидаги Шароф Рашидов номли колхоздан Олимжон Болтаев, Урганч районидаги Жалолиддин Мангуберди номли колхоздан Алишер Бобожонов бошлиқ ва бошқа жамоаларда гектар ҳисобига 42—50 центнердан ҳосил йиғиштириб олинди.

СЎНГГИ ДАЛИЛ. Об-ҳавонинг ноқулай келганлиги, ғўзани баргсизлантириш кечроқ амалга оширилганлиги туфайли 10 октябргача 2 миллион тонна пахта асосан қўл кучи билан саранжомланган эди. Учинчи миллион тоннани йиғиб-териб олишда эса механизаторлар ҳиссаси салмоқли бўлди. Яъни, унинг 55 фоизи бункерлардан тўкилди. Бу кўрсаткич Жиззах вилоятида 84 фоизни, Сирдарёда 72, Тошкент ва Қашқадарё вилоятларида мутаносиб равишда 55 ва 62 фоизни ташкил этди. Норин районидаги «Бўстон» жамоа хўжалигининг Умматали Камолов ва Усмон Ҳайитов, Ромитан районидаги «Партия XXVI съезди» давлат хўжалигининг Рамазон Солиев, Пахтачи районидаги Охунбобоев номли жамоа хўжалигининг Баҳодир Ўроқов каби суворийлари эса бугунгача 150—180 тоннадан «оқ олтин» тердилар.

Тасаддуғинг бўлай, лабзи ҳалол пахтакорим! Қарангки, табиат ҳам саҳийлик қилмоқда. Ҳозирги илиқ кунлардан унумли фойдаланиб, пешона тери эвазига етиштирилган ҳосилни нест-нобуд қилмасдан, тезроқ йиғиб-териб олишга даъват этмоқда. Яна бир зўр берсак, ваъда қилинган 4 миллион 300 минг тонна «оқ олтин» хирмони қад ростлайди. Ўшанда юзимиз янада ёруғ бўлғай. Ҳорманглар!

И. ЎТБОСАРОВ.

ЎЗБЕКИСТОН ДЕЛЕГАЦИЯСИ АНҚАРАДА

28 октябрь куни кечқурун Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов бошчилигидаги Ўзбекистон давлат делегацияси Анқарага келди. Шунингдек, Озарбайжон, Туркманистон, Қирғизистон, ва Қозоғистон Президентлари ҳам Туркия Республика деб эълон қилинган куннинг 69 йиллиги тантаналарида қатнашиш учун ташриф буюрдилар. Байрам тантаналари тугагач, туркийзабон мамлакатларнинг Туркия Республикасидаги расмий ваколатхоналарининг очилиш маросими бўлади.

30 октябрда буюк миллат мажлиси қароргоҳида туркийзабон мамлакатлар давлат ва ҳукумат бошлиқларининг икки кунлик кенгаши иш бошлайди. Унда кенгаш иштирокчилари мазкур мамлакатлараро муносабатларнинг аҳволига доир масалаларни муҳокама этадилар, минтақадаги ва дунёдаги вазиятга муносабат билдирадилар. Шанба куни эса якуний ҳужжатларни имзолаш маросими бўлади.

(ЎзА).

ОБУНА-93

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ АХБОРОТНОМАСИ»ГА ОБУНА БЎЛИШНИ УНУТМАДИНГИЗМИ?

Фақат «Ахборотнома»дагина Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашида қабул қилинган қонунлар, қарорлар, уларга киритилган ўзгартишлар, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсатининг қарорлари, республика маъмурий-ҳудудий бўлинишидаги ўзгаришлар мунтазам эълон қилинади.

«Ахборотнома» ўзбек ва рус тилларида ҳар ойда нашр этилади.

ОБУНА БАҲОСИ:

бир йилга — 360 сўм;
олти ойга — 180 сўм;
уч ойга — 90 сўм;
бир ойга — 30 сўм.

НАШР ИНДЕКСИ: 75220.

Конституция лойиҳаси — умумхалқ муҳокамасида

ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАР ТАКОМИЛЛАШТИРИЛСА

Қабул қилинаётган Конституция лойиҳаси ҳуқуқнинг умумий эътироф этилган қоидаларини тан олган ҳолда, инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишни кўзлаб қабул қилинаётганлиги қувонарли ҳолдир.

Мисол учун, янги конституция ахборот воситаларига суд ҳукмига қадар у ёки бу фуқаролар ҳақида олдиндан асосланмаган мақолалар чоп этиш ҳуқуқини чеклаб қўйди. Чунки яқин ўтмишда олдинги конституциянинг номукаммаллиги боис марказий рўзномалар томонидан Ўзбекистон пахтакорларига нисбатан олиб борилган тергов ҳаракатлари тугамасдан туриб, уларнинг шаъни ёмонотлиқ қилинди, «ўзбеклар иши» ҳақида турли бўҳтондан иборат мақолалар чоп этилди.

Йўл қўйилган бундай хатоларга асосий сабаб юқори партия ва совет органларининг суд ва тергов ишларига қонунсиз равишда аралашуви, таъсири ва тазйиқи оқибатида бўлган. Ҳозирда эса суд ва тергов ишларига аралашмаслик, уларнинг мустақиллиги масаласи конституциянинг энг зарур белгиларидан биридир.

Шундай экан, фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқларини янада мустаҳкамлаш учун қуйидагиларни таклиф қилмоқчимиз. Яъни, фуқароларнинг бурчлари санаб кўрсатилган XI бобга алоҳида модда киритилиб, унда «Ўзбекистон Республикасининг вояга етган ҳар бир фуқароси республикада қабул қилинган қонунларга оғишмай амал қилиши мажбурийдир ва айрим шахслар томонидан бундай қонун бузишлар бўлган тақдирда ва йўл қўйилганда бу ҳақда тегишли ҳуқуқни ҳимоя қилувчи давлат органларига хабар бериши ва уларнинг ишига кўмак бериши шарт» — деган жумлани;

яна ушбу бобга алоҳида модда киритилиб, «Вояга етган барча Ўзбекистон фуқароси Ўзбекистон Республикаси Конституциясини билиши, ҳурмат қилиши ва унга итоат этиши шарт» — деган жумлани;

XIV бобнинг 60-моддасига «Мажбурий равишда тузилган никоҳлар ва никоҳда бўлишлик таъқиқланади» — деган жумла киритиш билан бойитишликни;

XIX бобнинг 92-моддаси 20-бандидан сўнг 21-банд белгиланиб, унда «Ўзбекистон Республикаси судларидан ташқари судлар томонидан ҳукм қилинган Ўзбекистон фуқароларининг гуноҳидан кечиш ва авф этиш тўғрисидаги масалаларни кўриб чиқишлик» — деган жумлани киритишликни;

XIX бобнинг 95-моддасини «Ўзбекистон Республикаси Президентининг бетоблиги сабабли ўз вазифасини бажара олмаслиги Олий Мажлис тузган давлат тиббий комиссияси хулосаси билан тасдиқланган тақдирда шу кундан то умумий асосда Ўзбекистон Республикаси Президентига сайлов ўтказилиб, Президент сайланганига қадар вақтинча президентлик вазифасини бажарувчи деб, Бош вазир ҳисоблансин» — деган жумла билан алмаштиришни (агар ўн кун муддат ичида Олий Мажлиснинг фавқулодда йиғинини чақириб, вақтинча уч ой муддатга Президент сайланмаса, шу кўрсатилган муддат ичида давлатимиз тақдири нима кечиши мумкин ва бунга йўл қўйиб бўлмайди) таклиф қиламиз.

XXIV бобга алоҳида модда киритилиб, унда «Конституциявий муҳлат тугаши билан истеъфога чиққан республика прокурори Конституциявий суд аъзоси деб тасдиқланади» — деган жумлани киритишликни;

яна XXIV бобга алоҳида модда киритилиб, унда «Давлат прокуратура ходимлари ва уларнинг оиласи ҳақида ғамхўрлик қилиши шарт» — деган жумлани киритишликни; (чунки ҳозирги оғир шароитда фақатгина ИИБ ва прокуратура ходимларигина қуролланган ва уюшган жиноятчиликка қарши улар томонидан қилинаётган турли тажовузларга юзма-юз кураш олиб бормоқдалар).

XVIII боб 87-моддани «агар жиноят процессуал мажмуасининг 405-моддасида кўрсатилган ҳолатлар бўлмаган тақдирда», деган жумлани киритиш билан бойитиш лозим, деб ҳисоблаймиз.

Назрулла ФАЙЗУЛЛАЕВ,
Тошкент вилоят прокурорининг биринчи ўринбосари.

Муҳаммадали ТОШТЕМИРОВ,
вилоят прокуратураси тергов бошқармаси прокурори.

ТАҲРИРГА ҲОЖАТ ҚОЛМАСИН

Конституция лойиҳасини тайёрлашда жуда кўп ишлар қилинганлиги кўриниб турибди, чунки бу Конституция лойиҳаси олдинги Конституциялардан тузилиш системаси жиҳатидан ҳам, мазмуни бўйича ҳам, ўзгачадир.

У ўзида халқ иродасини ифодалаб, барча умумжаҳон демократик принциплар билан мустаҳкамланган, ҳамда республика миллий хусусиятлари ҳисобга олинган.

Бироқ Конституция лойиҳасининг 1 бобидаги «Давлат суверенитети» ҳамда 1-моддасидаги «Ўзбекистон суверен демократик республика» деб кўрсатилган жумлалардаги «суверенитет» ва «суверен» сўзларини «мустақиллиги» ва «мустақил» деган сўзлар билан алмаштирса ўринлироқ бўлади, ваҳоланки, «суверенитети», «суверен» сўзларига кенг халқ оммаси тўлиқ тушуниб етмаслиги мумкин.

5-моддада «Ўзбекистон Республикаси қонун билан тасдиқланадиган ўз давлат рамзлари — байроғи, герби ва мадҳиясига эга» деб кўрсатилган. Менимча, бу моддада давлат рамзлари — байроғи, герби ва мадҳиясига қисқа таъриф берилса ўринли бўларди. Чунки Республика мустақиллигини ифодаловчи Асосий қонунни қўлга олган ҳар қандай шахс ўз давлат рамзлари ҳақида маълум тасаввурга эга бўлмоғи керак.

Умуминсоний ҳуқуқларининг тан олиниши, жамият фаолиятида шахс ролининг ошиши, қадрланиши Конституция лойиҳасидан ҳам кўриниб турибди. Муҳокамадаги Конституциянинг иккинчи бўлимида кўрсатилган ҳуқуқий нормалар ҳам фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчларини белгилайди.

Шу бўлимнинг номланиши «Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари» дейилган. Бу ерда «инсон» сўзи ортиқча эмасмикин, чунки «инсон», «фуқаро» айнан бир хил тушунчалар бўлмаса-да, аммо Асосий қонунда республикамиз фуқароларининг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари тўғрисидаги қоидалар баён этилган.

21-модданинг 1-қисмида «Ўзбекистон Республикасининг буткул ҳудудида ягона фуқаролик ўрнатилади» деб кўрсатилган, лекин шу модданинг 3-қисмида «Қорақалпоғистон Республикасининг фуқароси айни вақтда Ўзбекистон Республикасининг фуқароси ҳисобланади» дейилган, булар бир-бирини инкор қилмаяптими?

35-модданинг биринчи жумласида «Ҳар бир шахс мулкка эгалик қилиш ҳуқуқига эга» дейилган, аммо эгалик қонуний ва қонунсиз бўлиши мумкин. Шундан келиб чиқиб, шу жумлани «Ҳар бир шахс қонун йўл қўйган мулкларга эгалик қилиш ҳуқуқига эга» деб ўзгартирилса ўринли бўлади.

50-моддада «Ўзбекистон иқтисодиётининг негизи — ижтимоий бозор хўжалиги бўлиб...» деган сўзлардан сўнг бозор иқтисодиётини мазмунини очиб берувчи, объектив қонунларини кўрсатиб ўтиш керак деб ҳисоблайман. Шу модда «...у қиймат қонуни, талаб ва таклиф қонуни ҳамда пул муомаласи қонунларига асосланиб ривожланади, унда иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлиги истеъмолчиларнинг ҳуқуқий устунлигини ҳисобга олиб кафолатланади...» деб тугалланиб, модданинг давоми эса алоҳида модда қилиб берилгани маъқул.

Худойқул АЗИЗОВ,
аспирант.

Илгари ғолибларни Қизил Байроқ ёки бирор ёрлиқ билан тақдирласа лоф эмас дўпписини осмонга отарди. Энди у даврлар ўтди. Иқтисодий етишмовчилик пайтида одамларга нафақат маънавий, балки иқтисодий кўмак лозим эканлиги ҳаммага ойдай равшан. Буни ўз вақтида англаб етган Муборак туманидаги қўриқ «Хитой» давлат хўжалиги раҳбарияти ғолибларга ҳўкиз, қўчқор, серка, ва хўроз туҳфа этадиган бўлишди.

Хўжалик пахтакорлари 2100 гектар майдондан 4100 тонналик ҳосил кўтаришиб режани уддаладилар. Шуниси мақтовга лойиқки хўжалик ҳосилни ёрдамчиларсиз, юз фоиз машиналарда териб олишди.

СУРАТДА: хўжалик директори Мейли Йўлдошев илғор бригадир Эштурди Жўраевга мукофотни топшираяпти.

Ш. ШАРОПОВ олган сурат.

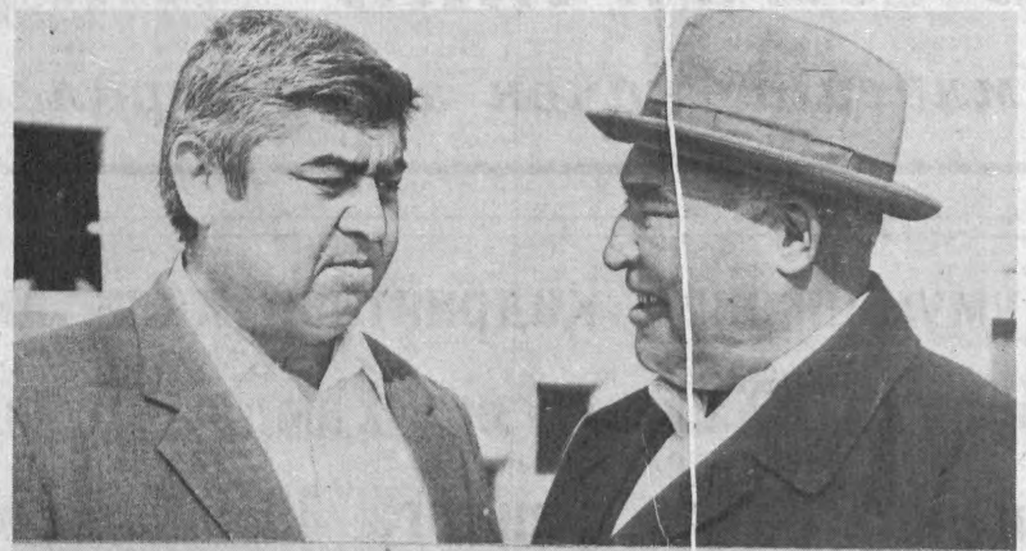

Фарғона вилоятининг Фурқат районида ҳар куни 650—700 тонна пахта тайёрланиб, кунлик ўсиш 2,8—2,9 фоизни ташкил этаяпти. Шу кунларда район далаларида 120 та пахта териш машинаси билан кунига 300—320 тонна пахта йиғиб-териб олинмоқда. Қўл теримида 8 мингдан ортиқ киши қатнашиб, ҳар куни 340—350 тонна пахта териб олиняпти. Шу кунгача 40 та бригада 100 мингдан ортиқ ижарачи йиллик режани бажариб, мажбурият ҳисобига пахта сотишаяпти. Терим илғорлари ўз вақтида рағбатлантириб борилаяпти.

СУРАТЛАРДА: 1. Шу тумандаги «Қолгандарё» давлат хўжалиги директори Тоҳиржон Зоидов ва «Соҳибкор» давлат хўжалиги (Ўзбекистон тумани) директори Алижон Пайғамов. 2. Машина терими. 3. Пахта қабул қилиш пунктида иш қизғин.

Т. МАҲКАМ олган суратлар.

ЯШИЛ ДУНЁНИ СОҒИНДИК

НАВОИЙ ТУМАНИ ПРОКУРОРИ Н. МАНСУРОВ ТАБИАТНИ ҲИМОЯ ҚИЛМОҚДА. ҲАЙРИЯТ-Е!

Мичурин бобо бундан тахминан 70 йил бурун биз табиатни ўз измимизга бўйсундирамиз деб башорат қилган эди. Табиатшуноснинг гапи тўғри чиқди. Ҳозир дарёлар тескари оқадиган бўлиб қолди. Замон ҳам тескари айланиб кетди. Йўқсиллар доҳийси не машаққатлар билан қурган қудратли давлат ўз-ўзидан тарқаб кетганига ҳам бир йил бўлиб қолди.

Бу воқеа Мичуриннинг башоратига тўғри келмайди. Лекин табиат ва инсон ўртасида мувозанат бузилганди. Аввалига табиат қонунлари топталди. Кейин инсон маънавий қашшоқлик ёқасига келиб қолди.

У ёвузлаша бошлади, ҳатто бир-бирига пичоқ ўқталишдан, бир-бирини бўғизлашдан ҳам тоймайдиган даражага келиб қолди. Чунки жамият ва инсон муносабатлари Мичурин бобо таълимоти асосида ривожланиб борди. Инсон ўзининг яратувчилик қудратини тобора ошкора қила бошлади. Тоғларни портлатиб, унинг тошларидан иморатлар тиклади.

Замон бирдан ўзгариб қолди. Бугун эса ҳамма қийинчиликни табиатнинг нотантилигага йўйиш одат тусига кирди. Қишнинг совуқ бўлиши, ёзнинг иссиқ келиши, баҳорнинг серёғинлигини ҳам экологик фожеа деб атамоқдамиз. Масалан, кейинги пайтларда Қизилқумда ем-хашак етишмай, моллар нобудгарчилиги кўпайиб қолди. Албатта бу ҳолга раҳбарлар экологияни сабаб қилиб кўрсатмоқдалар. Шундай бўлиши табиий эди. Бугун иқтисодий аҳволимиз қийин ҳолга тушиб қолди. Энди табиатдан эҳсон кутиб бўлмайди. Икки оёқ бир этикка тиқилгач, бугунги иқтисодий бўҳронлар сабаблари қидирила бошланди. Навоий туманидаги «Ўзбекистон 50 йиллиги» давлат хўжалиги директори Нарзи Ҳидиров хўжаликка етказилаётган зарар учун бир қатор саноат корхоналарининг жавобгарлиги масаласини прокуратура олдига қўйди. Айниқса Навоий Электрохимия заводининг давлат хўжалиги ҳудудига етказаётган зарарини ҳеч нарса билан ўлчаб бўлмайди, деб таъкидлашди комиссия аъзолари. Ушбу заводда ишлаб чиқарилаётган катарон, бензофосфат, изофен чиқиндилари 40 гектар майдонни эгаллайди. Кейинги 20 йил давомида бу улкан электрокимё заводининг заҳарли оқавалари етиб бормаган жой қолмади. «Ўзбекистон 50 йиллиги» давлат хўжалиги директори Н. Ҳидиров, бош зоотехниги Р. Расулов, бош иқтисодчи Баҳроновларнинг ҳисоб-китобларига қараганда хўжаликда чиқиндилар, оқава сувлар таъсирида ишдан чиққан майдонлар 1 минг 700 гектар. Кучли заҳарланган майдонлар 2 минг 300 гектарни ташкил этади. Бу эса кўп минг бош қўй-эчкиларнинг қисқаришига сабаб бўлди. Хўжалик раҳбарлари ҳисоб-китобини янада чуқурлаштириб ҳар йили хўжалик бўйича 4 минг дона қоракўл терини камайтиришга электрокимё заводи айбдор деб билишмоқда. Ҳатто уни пулга чақиб кўришганда 2 миллион зарар етказилган экан. Бошқа чорва маҳсулотларининг камайиб кетишида электрокимё заводини жавобгар деб билган раҳбарлар мавжуд ҳужжатларини туман прокурори Неъмат Мансуровга топширдилар. Улар туман прокурорига Навоий цемент заводи келтираётган зарарнинг ҳисоб-китобини ҳам чиқариб бердилар. Бу заводнинг давлат хўжалигига етказган зарари ҳар гектар бошига 26 минг 300 сўмдан иборат. Хўжалик бош иқтисодчиси М. Баҳроновнинг имзо чекиб муҳр босган далолатномасида, Навоий цемент заводи «Ўзбекистон 50 йиллиги» давлат хўжалиги ҳудудидаги ишдан чиққан яйловларни қайта тиклашга ҳаммаси бўлиб 20 миллион сўм маблағ сарфлашар экан. 20 миллион сўм илгари катта пул эди. Мана шу пулга илгари шаҳар қуриларди. Ҳозир 20 миллион сўм кичкина пул бўлсада, цемент заводи бу маблағни барибир тўламайди. Чунки цементчиларни тушуниш керак. Айни пайтда қурилиш материалига эҳтиёж катта. Шундай бир шароитда, цемент заводини ёпиб бўладими? Ҳеч қачон! Аммо туман прокурори Н. Мансуров ўз сўзида қатъий турибди.

— Биз мустақиллик шарофати туфайли шундай қарорга келдик, — дейди прокурор. — Бизда ўзингизга маълум 70 йил давомида табиат қонунларини бузган корхоналар раҳбарларининг биронтаси жавобгарлик сезишмади. Оқибати нима бўлди? Яшаш оғирлашди. Касаллик кўпайди. Умр кўриш қисқарди. Энди бу ёғига ҳушёр бўлишимиз керак. Шу мақсадда туман прокуратураси табиат муҳофазасини ўз зиммасига олди. Айни пайтда туман прокуратурасида Навоий цемент ва электрокимё заводлари ерларни яроқсиз ҳолга олиб келгани далиллари бўйича Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексининг 191[1] моддаси 3-қисми билан шу йил 28 августда жиноий иш қўзғатилди. Бу ҳақда Навоий цемент ва электрокимё заводлари директорлари хабардор қилинди. Гапнинг қисқаси, Навоий районида прокуратура илк марта ўз халқининг соғлигини ҳимоя қилишга отланди.

Биз сохта ғалабалар сари қилич кўтараверив, дунёни қизил рангларга бўяб ташладик. Аслида ям-яшил кенгликларни, мовий осмонимизни жуда-жуда соғинганмиз.

М. МАРДИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

● Вилоят кенгаши сессиясида

КУН ТАРТИБИДА — ЭНГ МУҲИМ МАСАЛА

Сирдарё вилояти кенгашининг XI сессиясида битта, «Пахта йиғим-теримини уюшқоқлик билан, тез ва соз ўтказишда вилоят кенгаши депутатларининг вазифалари ҳақида»ги масала муҳокама этилди.

Бошданоқ айтиб қўяқолайлик. Йиғилиш ортиқча дабдабаларсиз, ниҳоятда амалий ва ишчанлик вазиятида ўтди. Унда вилоятдаги вазият очиқчасига таҳлил этилди ва олдинда турган долзарб вазифа: қўриқ воҳа пахтакорлари етиштирган ҳосилни уюшқоқлик билан йиғиб-териб олиш йўл-йўриқлари белгиланди.

— Вилоятимизда иқтисодий барқарорликни таъминлашнинг асосий йўли — етиштирилган ҳосилни нест-нобуд қилмай йиғиб-териб олиш ва режадаги пахтанинг 15 фоизини келишилган нархларда сотишдир, — деди ўз маърузасида вилоят ҳокими Ботир Маҳмудов.— Ёдингизда бўлса, бултур 357.322 тонна хом ашё саранжомлаб, унинг 330 минг тоннасини давлатга сотгандик. Бундан 867 миллион 619 минг сўм даромад қилинди. Режадаги беш фоиз ва ундан юқори ҳосилдан эса 9000 тонна тола олинди. Ҳар тоннаси 150 минг сўмдан сотилиб, бир миллиард 350 миллион сўм наф кўрилди. Агар бу йил режани муваффақиятли бажарсак, ўзимизга қоладиган 15 фоиз толадан 2 миллиард 349 минг сўм фойда кўрилади. Бундан ташқари, ана шу хом ашёдан чиқадиган 27 минг тонна чигит қайта ишланганда 8 фоиз мой, 30 фоиз кунжара, 20 фоиз шелухага эга бўлиш мумкин.

Дарҳақиқат, режани юз фоиз адо этиш вилоят учун ҳаёт-мамот масаласи эканлигини юқоридаги рақамларнинг ўзи айтиб турибди. Ҳамма гап даладаги ҳосилни тезроқ йиғиб-териб олишда. Хўш, бу борада хўжаликларда қандай амалий ишлар қилинаяпти?

Минг машаққат эвазига етиштирилган ҳосил чўғи мўлжалдагидан кам эмас. Вилоят, районлар, хўжаликлар раҳбарлари, мутахассислар қайта-қайта ҳисоб-китобдан сўнг шундай хулосага келишди. Бироқ унинг аксарият қисми кечки, бу асосий муаммодир. Сессиядан сўнг шахсан ўзим ўндан зиёд хўжаликларда бўлдим. Пахта қийғос очилган майдонларда «зангори кема»лар бир зум тиндирилмаяпти. Қатор оилавий звенолар, бригадалар эса бугунги кунда оширилган мажбурият ҳисобига «оқ олтин» топширмоқдалар.

Айниқса, Мирзаобод районидаги Турғун Аҳмедов номли жамоа хўжалиги далаларини айланганимизда, одамлардаги кўтаринки шижоатни кўриб мамнун бўлдик. Иброҳим Холбоев бошлиқ участка заршунослари 399 гектар ердан 671 тонна хирмон уйиб, йиллик маррани аллақачон эгаллашибди.

— Сулаймон Мамедов ва Бахтиёр Жумабоев етакчилик қилаётган бригадаларда пахта тайёрлаш йиллик режаси хўжалигимизда биринчи бўлиб бажарилганди, — дейди раис Рустам Холбоев. — Бу жамоалар аҳли ялпи ҳосилни 120—130 фоизга етказиш ниятида астойдил ҳаракат қилмоқда.

Хўжалик миришкорлари бу йил 90 фоиз «оқ олтин»ни машиналарда териб олишга аҳд этишган. Шу мақсадда 32 та агрегат ишлаб турибди. Уларнинг ҳар бири кунига ўртача 10 тоннадан хирмон уймоқда. Мамарайим Душабоев, Эшбой Жумабоев, Йўлдош Тошбоев каби суворийлар пешқадамликни қўлдан беришмаяпти. Теримчилар ҳам қараб туришгани йўқ. 380 нафар чеварнинг ҳар қайсиси кунига этакдан 70 килограммдан дур тўкмоқда. Насиба Жуманазарова, Тиниқ Ҳиндибоева сингари илғорлар эса бу кўрсаткични 150—180 килограммгача етказиб, дугоналарига ўрнак бўлишмоқда.

Сессияда бу йилги мураккаб вазиятни ҳисобга олиб, пахта йиғим-теримига қатнашишга аҳд этган Гулистон, Янгиер, Сирдарё ва Бахт шаҳарлари меҳнаткашларининг ташаббуслари мамнуният билан тилга олинди. Ҳа, шаҳарликлар доимгидай қўл қовуштириб туришгани йўқ. Улар бор имкониятларини ишга солиб, пахтакорга камарбаста бўлишаяпти. Фақат барчаси ҳам бирдай тер тўкаяпти, деб бўлмайди. Масалан, Мирзаобод районига ёрдамга чиққан баъзи ташкилотларнинг вакилларини олиб кўрайлик. Гулистондаги 22-озиқ-овқат дўконидан 4 киши бир кунда 70 килограмм, таъмирлаш заводидан шунча киши 25, автовокзалдан 4 киши 19, вилоят деҳқончилик-саноат уюшмасининг 8 ходими 75, насос станциялари бошқармасидан 6 одам 4 килограмм пахта теришганини қандай тушуниш мумкин? Албатта, ҳашарчига шунча килограмм терасан, дейиш ноқулай. Лекин асосий ишни ташлаб келгандан сўнг ҳеч бўлмаса овоғарчиликка арзигулик фойда келтириши керак эмасми?!

— Ёғингарчилик кўпчилигимизни шошириб қўяяпти, — деди сессияда сўзга чиқан тажрибали пахтакор, Ховос районидаги «Фарҳод» давлат хўжалиги директори Ғупронқул Сувонқулов. — Ҳозир ҳамма жойда машиналар теримга шай турибди. Аммо бу ишда шошма-шошарликка йўл қўйиб бўлмайди. Фақат машинабоп майдонлардагина иш бошлаш керак. Кунлик суръатни ошираман, деб теримни оломон пойгага айлантириб юбормайлик.

Ушбу хўжалик раҳбари мавжуд муаммоларга ҳам тўхталиб ўтди:

— Биз ўн кунга атаб бир миллион 600 минг сўмлик ёнилғи-мойлаш материаллари олдик. Бу каби осмон қадар ҳаражатларимиз кўп. Фикримизча, пахтанинг харид нархини янада ошириш лозим.

Энди суғурта ҳақида. Баҳорги талафотларни бартараф этишга 14 миллион сўм қўшимча маблағ сарфланганди. Лекин ҳозиргача бир тийин ҳам суғурта пули олганимиз йўқ. Ваҳоланки, йил бошида ушбу ташкилотга 700 минг сўм ўтказганмиз.

Ғупронқул аканинг куюнганича бор. Нафақат «Фарҳод» совхози, балки вилоятдаги барча хўжаликлар ҳам суғурта ташкилотига катта маблағ ўтказишгани ҳеч кимга сир эмас. Агар тегишли кўмак берилмаса, бундай ташкилотнинг кимга кераги бор?!

Йиғилишда сўзга чиққан бошқа нотиқлар ҳам долзарб муаммолар ва уларнинг ечими хусусида батафсил тўхталиб ўтдилар. Аммо уларни биров келиб ҳал қилиб бермайди. Шу боис барча камчиликлар жойида бартараф этилиши, бу муҳим ишда халқ ноиблари пахтакорнинг биринчи кўмакчиси бўлишлари лозим.

Сессия ана шундай қарорга келди.

Темур АБДУРАҲМОНОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ПАХТАФУРУШ ДАЛЛОЛЛАРНИНГ КИРДИКОРЛАРИ

(Боши 1-бетда).

— Халқимиз ризқ-насибасини туя қилаётган бундай қилвирлар фаолиятига тўсиқ қўйиш, қимматбаҳо, жаҳон бозорида олтинга тенг бўлган пахтамизни, қоракўлу пилламизни хазон пулга алмаштираётганларнинг пайини қирқиш мақсадида Президентимизнинг «Хўжаликлар ихтиёрида қолдирилган пахта толаси, пилла, жун ва қоракўл тери сотилишини таъминловчи Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоят ассоциацияларини ташкил этиш тўғрисидаги фармони чиққан эди-ку? Шундан кейин ҳам пахтафуруш даллоллар фаолият кўрсатаяптими? Ё тугатилдими?

— Фармон 7 октябрь куни эълон қилинган. Менимча, у катта аҳамиятга эга. Негаки, бу ҳужжат қимматбаҳо бойликларимизни четга сув текинга тарқалиб кетишига йўл қўймайди. Аксинча, уларнинг бир марказ орқали режали ва фойдали шаклларда сотилишини таъминлайди. Энди пахтафурушлар фаолиятига келсак, бунга қатъий чек қўйилди. Тола нахи эса меъёрлаштирилди.

— Бойликларимизнинг четга чиқиб кетиши, қоғоз пулнинг оқиб келиши каби нохуш ҳолатларга банкларнинг ходимлари ҳам...

— Сизни тушундим. Беш бармоқ баробар эмас деганларидек, банк ходимлари орасида ҳам ҳамон нопоклари учраб турибди. Яқинда «Восток» ширкат банкининг Тошкент филиали директори В. Содиқов ўз банки ихтиёрига уч миллиард сўмлик ўлаётган пулни Украинадан олиб келиб, кредит маблағи ҳисобига ишлатишга рухсат сўраб Президент ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасига хат ёзибди. Бугина эмас, у Украина нафақа фонди номидан масъулияти чекланган «Атом» жамиятига ўтказилган бир миллиард 440 миллион сўм қоғоз пулни шу ташкилот жорий ҳисобига ўтказиб беринг, деб Марказий банкамизга мурожаат қилди. Аслида зиммасига республикамизга бунақа пучоқ пулнинг оқиб келишига қарши кураш вазифаси юклатилган бу кимсанинг мазкур қилмишини қандай баҳолаш мумкин? «Восток»нинг бу ҳатти-ҳаракати бизни шубҳага солди. Шунинг учун ҳам унинг фаолиятини чуқур тафтиш этиш, агар лозим топилса, ҳатто бутунлай тўхтатиб қўйишга қарор қилдик.

Шунингдек, Махачқалъадаги «Шарм» ва «Заря» кичик корхоналари Тошкентдаги масъулияти чекланган «Соҳиб» жамияти ҳисобига 837, «Норма» кичик корхонасига эса 348 миллион сўм ўтказган. Бунинг эвазига эса халқ истеъмоли моллари олиб кетиш кўзда тутилган эди. Худди шунақа шартнома асосида Грузия миллий банки «Чилонзор» фирмасига 39 миллион сўмни нефть маҳсулотлари сотиб олиш учун жўнатган. Афсуски, бунга ўхшаган банклар республикамизда анча кўпайиб қолди. Улар орасида «Турон», «Ипак йўли», «Ғоя», «Инвестбанк», «Андижонбанк», «Жиззахбанк», «Геологбанк» ва бошқа акционерлик-тижорат ёки ширкат банклари бор. Бу тоифадаги банкларнинг раҳбарлари ўз уставлари бўйича корхона ва ширкатларнинг молиявий ишини, пул ҳаракатларини назорат этиб туриши лозим эди. Лекин улар қоидабузарларни аниқлаб, тергов органларига ошириш ўрнига, бу борада ўзлари намуна кўрсатмоқдалар. Биз улар билан мутлақо муроса қила олмаймиз.

— Файзулла ака, суҳбатдан англашилаяптики, республикамизни хазон бўлаётган рубллар ҳамласидан ҳимоя этиш учун мустаҳкам «баррикада»лар, «ғов»лар, «тўсиқ»лар барпо этилмоқда. Лекин барча эшиклар ёпилгани билан айрим тешиклар орқали (масалан, бозорлар орқали) ўлик сўмлар оқиб келмоқда. Эҳтимол, унинг ҳозирги суръатига чидаш ҳам мумкиндир. Аммо агар Беларусь, Озарбайжон, айниқса, Россия ва Украина ўз миллий пулини муомалага киритиб юборса, юртимизни улкан рубль тоғларининг кўчкиси босиб қолмайдими?

— Бундай хавф бор! Унинг олдини олиш учун ҳам тайёргарлик кўрмоқдамиз. Айни пайтда бир гуруҳ мутахассислардан иборат вакилларимиз Болтиқбўйи ва бошқа мамлакатларга жўнаб кетдилар. Улар ўзлари борган жойларда миллий валютани муомалага киритишга оид тажрибаларни ўрганиб қайтадилар. Бундан ташқари махсус ишчи гуруҳи ҳам бу соҳада иш олиб бораяпти. Агар аҳвол шу тарзда давом этаверадиган бўлса, биз ўз миллий пулимизни муомалага киритишга мажбур бўламиз.

Суҳбатдош:
Мурод КАЛОНХОНОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Ш. РАШИДОВ ТАВАЛЛУДИНИНГ 75 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

ҚУЁШ АБАДУЛ-АБАД ЧАРАҚЛАБ ТУРАВЕРАДИ

Сира эсимдан чиқмайди: 1959 йил август ойининг охирлари эди. Ғўзаларда вилт касаллиги авжга чиққан, у пайкаллардаги ҳосилнинг 15—20, айрим майдонларда ундан ҳам кўпроқ қисмини нобуд қилаётганди. Бу эса пахтакорларни ҳам, раҳбарларни ҳам, олимларни ҳам катта ташвишга соларди.

Айни шу кезларда мен республика Фанлар академиясининг ўсимликлар генетикаси ва физиологияси институти (ҳозирги «Биолог» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси)нинг директори вазифасини вақтинча бажариб тургандим.

Биз, етакчи мутахассислар бу масалани чуқурроқ ўрганиш, яъни вилт қандай шароитда қайси майдонга кўпроқ зиён келтиришини аниқлаш мақсадида Фарғона водийсига экспедиция ташкил этдик. Андижон вилоятининг илғор колхозларидан бирида деҳқонларнинг ғамхўри Шароф Рашидовични тасодифан учратиб қолдик. У биз билан узоқ суҳбатлашди, нима мақсадда юрганимизни суриштирди. Сўнгра: «Агар бу касалликни ҳар томонлама чуқур ўрганиб, олдини олмасак, вилтга чидамли навларни яратмасак, пировардида деҳқонларимиз чопонсиз, саноат эса хом ашёсиз қолади, пахтачилик вайрон бўлади», деб бизга қайта-қайта уқтирдилар. Ана шу муаммоларни ҳал қилиш учун олдимизга қатор вазифаларни қўйдилар. Ўша пайтда Шароф Рашидович Ўзбекистон Республикаси Олий Советининг раиси лавозимида эдилар.

1959 йилнинг баҳорида Шароф Рашидович Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби этиб сайланди. Шундан сўнг унинг ташаббуси билан Ўзбекистон Фанлар академияси ҳамда республика биология ва қишлоқ хўжалиги муассасалари зиммасига ғўзанинг вилт касаллигига қарши кураш юзасидан илмий-тадқиқот ишларни кучайтириш юкланди. Шу мақсадда Ўзбекистон Фанлар академияси ўсимликлар генетикаси ва физиологияси институти истиқбол режасига «Ғўзанинг тур ичидаги узоқ авлодларини чатиштириш йўли билан вилт касаллигига қарши чидамлилик хусусиятини наслдан-наслга бериш ва сақлаб қолиш усулларини ишлаб чиқиш» деган мавзу киритилди. Бу ишни ёш олим (сўнгра академик С. М. Мираҳмедов) йирик генетик-селекционер С. С. Сиддиқов раҳбарлигида бажарди. Тадқиқотларни юқори савияда олиб бориш учун етарли маблағ ва шароит яратилди. Натижада вилт касаллигига чидамли, серҳосил, толаси сифатли Тошкент-1, Тошкент-2, Тошкент-3 ғўза навлари яратилди. Янги навлар пахтачиликни ривожлантиришда, республика қишлоқ хўжалгини юксалтиришда қанчалик аҳамият касб этганлиги ҳаммага маълум.

1966 йилги ер қимирлаши республикамизга кўп ташвиш келтирди. Иморатлар вайрон бўлди, тошкентликларнинг маълум қисми яшаш жойларидан маҳрум бўлдилар, кўпчилик аҳоли эса чодирда яшар эди. Институтимизнинг янги биноси — лаборатория корпуси қурилиб, уни пардозлаш ишлари қолган эди. Юқорида зилзиладан зарар кўрганларни қишгача турар жой билан таъминлаш масаласи кўрилаётганди. Раҳбарлар институтимизнинг лаборатория корпусини қайта жиҳозлаб, уй-жойсиз қолганларга бериш таклифини кўтардилар.

1967 йилнинг январь ойида Шароф Рашидовичдан қабул қилишларини сўрадим. У менинг сўзларимни диққат билан эшитиб, суҳбат охирида: «Вазиятни кўринг, одамлар чодирларда яшаяпти, қишгача уларни турар жой билан таъминлашимиз керак (менга кабинет деразасидан палаталарни кўрсатди). Институтингиз биносини пардозлаш ишларини вақтинча тўхтатамиз, лекин уни ҳеч кимга бермаймиз, республиканинг 50 йиллик юбилейигача унга кўчиб ўтасизлар. Институт олимлари учун яхши шароитлар яратамиз», деб мени хурсанд қилиб кузатдилар.

Мен иш юзасидан кўп маротаба пахтакор республикаларнинг ўзаро текшириш бригадалари таркибида Озарбайжон, Туркманистон, Тожикистон республикаларида бўлганман. Шароф Рашидович ҳар гал бригада аъзоларини кетиш олдидан қабул қилар, борганларингда уларнинг ишини синчиклаб ўрганинглар, камчиликларининг олдини олиш юзасидан маслаҳатлар беринглар, аммо бизнинг республика энг кўп пахта етиштиради, биз ундоқ қиламиз, бундоқ қиламиз деб мақтанманглар, дея уқтирар эдилар. Қардош республикалар пахтакорларига ёрдам кўрсатишни, зарур бўлса, истиқболли навлардан беришни, пахта терадиган яхши машиналар юборишни ўйланглар, — дердилар. Шароф Рашидович республика селекционерлари, пахтачилик соҳасида ишлайдиган олимлар билан тез-тез учрашиб турар, уларга зарур маслаҳатлар берар, олимларнинг иш ва турмуш шароитларини яхшилаш хусусида ғамхўрлик қилишни канда этмасди.

Чин инсон, олиму фузалоларнинг ғамхўри Шароф Рашидович вафотидан сўнг унинг шаънига кўп ноҳақ тошлар отилди, бўҳтонлар ёғдирилди. Табиийки, улуғ инсоннинг даҳосидан баҳраманд бўлган олимлар, мутахассислар, пахтакорлар ва бошқа соҳа вакилларига ҳам ноҳақ туҳматлар уюштирилди. Шукурлар бўлсинки, ҳақ қарор топди, ҳақиқат тантана қилди.

Қуёшнинг юзини булутлар тўсади, туманлар қоплайди. Лекин у абадул-абад чарақлаб тураверади. Чин инсон Шароф Рашидовнинг ёрқин сиймосини офтобга менгзасам, асло муболаға бўлмас. Зеро, у ана шундай буюк эъзозга, ҳурматга лойиқ зот эди.

Садриддин ЙЎЛДОШЕВ,
Ўзбекистон Қишлоқ хўжалиги фанлари академиясининг академиги.

● *Китоб жавонингизга*

ДАВР ФАРЗАНДИ

Яқинда адабиётшунос олим Ўрол Носировнинг ўзбек халқининг асл фарзанди, атоқли давлат ва жамоат арбоби, истеъдодли ёзувчи Шароф Рашидовнинг бутун ҳаёти давомида адабиёт соҳасида амалга оширган ишлари ҳақида ҳикоя қилувчи «Шароф Рашидов — давр фарзанди» номли китоби нашрдан чиқди. Асар бир қанча боблардан иборат бўлиб, «Давр фарзанди» бўлимида Шароф Рашидовнинг таржимаи ҳоли, серқирра ижоди 1959 йил 14 мартда Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг биринчи котиби бўлиб сайлангунга қадар самарали меҳнати тасвирланган. Вафотидан сўнг у кишининг пок руҳлари ғаразли ниятлар билан таҳқирланганлиги ва мустақиллик шарофати туфайли халқнинг севимли арбоби номи яна қайта тикланганлиги ҳақида ҳам мазкур бобда батафсил ҳикоя қилинган.

Китобдаги «Шеърга кўчди эзгу нидолар» бўлимидаги «Меҳнатим», «Сув ва нур», «Нафрат», «Тарихнинг қаҳри-ла қайрадим қилич», «Она насиҳати» каби қатор шеър ва достонларда меҳнатни улуғлаш, душманга нафрат, Ватанга, халққа, онага бўлган меҳр-муҳаббат ҳақида батафсил тўхталиб ўтилган. «Жигархун ўтмишдан ёзилган саҳна» бўлимида эса Ш. Рашидовнинг драматург И. Акрам билан ҳамкорликда 1946 йили ёзган «Равшан» драмаси ҳақида сўз юритилган. Унда Жиззах қўзғолони воқеаси, асарнинг бош қаҳрамони Равшан образи орқали ўзбек халқининг мустаҳкам кучга айланиши ва чоризм истибдодига қарши кураши жуда ишонарли тасвирланган. Янги китобнинг сўнгги бобларида муаллиф ёзувчининг «Ғолиблар», «Бўрондан кучли» «Қудратли тўлқин» каби асарлари ҳақида ҳам кенг ва атрофлича фикр юритган.

Адабиётшунос олим, профессор Ўрол Носировнинг «Ш. Рашидов — давр фарзанди» асари улкан сиймо ижодини ўрганиш борасидаги ярашиқли ҳиссадир. Бу асар Шароф Рашидовнинг 75 йиллик тўйига қўшилган муносиб совға бўлиши шубҳасиз.

Баҳром ЎТАЕВ.

ОНА САЙЁРАМИЗ ОМОН БЎЛСА БАС

РЎЗНОМАЛАР ВА АХБОРОТ АГЕНТЛИКЛАРИ ХАБАРЛАРИ АСОСИДА ТАЙЁРЛАНДИ

ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР
1991 ЙИЛ — ҚОРА ЙИЛМИ?

● **Сайёрамизда зилзила, сув тошқини ва шунга ўхшаш табиий офатлар йилдан-йилга кўпайиб бормоқда ва айниқса ривожланаётган мамлакатлар халқ хўжалигига катта иқтисодий зарар етказмоқда.**

Агар олтмишинчи йилларда бу зиён миқёси 4 миллиард долларни ташкил этган бўлса, сўнгги 30 йил мобайнида бу кўрсаткич ўн баравар ортди ва 1991 йилда 44 миллиард долларга тенг бўлди.

Бу маълумотлар, АНСА ахборот маҳкамасининг хабар қилишига қараганда, Италиянинг Равелло шаҳрида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти раҳбарлиги остида ўтган табиий офатларни олдиндан чамалаш масалаларига бағишланган миллий анжуманда эълон қилинди. Ўтган 1991 йил бирлашган миллатлар солномасида чинакамига «қора» йилдир: Жами 162.000 одам умрига зомин бўлган 434 табиий офат қайд этилган.

ГКПНИНГ ТАНГ АҲВОЛИ

● **Греция Коммунистик партияси жиддий молиявий қийинчиликларни бошдан кечирмоқда. Партиянинг молиявий ишлари ва келгуси йил бюджетининг аҳволи тўғрисида партия маркази комитетининг маълумотномасида ушбу янгилик эълон қилинди.**

Ҳужжатда айтилишича, партия ўз аъзоларига ва қардош партияларга мадад сўраб мурожаат қилмоқчи.

Маҳаллий рўзномаларнинг ёзишича, Греция Компартияси бурунги йилларда КПССдан яширинча молиявий мадад олиб турган эди. Шунингдек, бу партия Совет Иттифоқидаги корхоналар ва уюшмалардан ҳам ўз аъзолари орқали маблағ ундириб турган.

ВАҚТИНЧА ТАРК ЭТДИ

● **Америка Қўшма Штатлари давлат департаментининг расмий вакили Ричард Баучер душанба куни АҚШ Тожикистондаги можарони тинч йўл билан ҳал этиш тарафдори эканини яна бир бор маълум қилди.**

Мамлакатда давом этаётган беқарорлик деди у, «фуқаролар ўз олдига мақсад қилиб қўйган вазифаларни — ислоҳотлар ўтказиш, тараққиётга эришиш ва демократияни бунёд этиш вазифаларини ҳал қилишга ёрдам бермайди».

Давлат департаментининг расмий вакили аввалги баёнотини такрорларкан, Тожикистон пойтахтидан Америка элчихонасининг тўла олиб чиқиб кетилишининг мамлакатдаги танг вазиятга алоқаси йўқ, фақат фуқароларимиз омонлигини ўйлаб шу ишни қилишга мажбур бўлдик, бинобарин америкалик дипломатлар Душанбени вақтинча тарк этдилар, деб айтди.

100 ДОЛЛАР УЧУН УЗИЛГАН ЎҚ

● **Фаромушхотирлик дардига мубтало бўлган 23 яшар муаллима ҳар балога кўникиб қолган Нью-Йорк полициясини боши берк кўчага тиқиб қўйди. Жувон 17 ёшли ўқувчисини 100 доллар бадалига уни отиб ташлашга кўндирган.**

Ушбу бемаъни ва фожиали воқеа мактаб биносида дарс чоғида содир бўлди. ДПА ахборот маҳкамасининг хабар беришича, ўсмирнинг қўли ўқ узиш чоғида қалтираган шекилли, муаллима елкасидан жароҳатланган.

Нью-Йорк прокуратурасининг маълум қилишига қараганда, ўқувчи суиқасд қилгани учун айбланди ва ҳибсга олинди. Муаллима касалхонага ётқизилди. Унинг ҳаёти хавф остида эмас. Фаромушхотир муаллима бўлиб ўтган воқеани эслашга уриниб кўраётгандир. Ким билсин?

АҚШДА ЖИНОЯТЧИЛИК ҲАМ ЎСМОҚДА

● **Америка Қўшма Штатлари Адлия вазирлигининг хабар қилишига қараганда, 1991 йилда мамлакатда 34,7 миллион жиноят қайд этилган.**

1990 йилда 34,4 миллион жиноят рўйхатга тушган эди. 1991 йилда зўравонлик аралашган жиноятлар миқдори 7 фоиз кўпайган ёхуд бу кўрсаткич 6,4 миллионга тенгдир. Маълумотномада айтилишича, номусга тегиш, талон-торож ва безориларча ҳужум қилиш каби оғир жиноятлар миқдори ўзгармасдан қолган. Ҳужжатда бошқа бир қиёсий таҳлил ҳам тақдим этилган: чунончи, 1981 йилда ҳар минг одамдан 35,3 фуқаро жиноят қурбони бўлган эди, 1991 йилда бу кўрсаткич 31,3 дан иборатдир.

«ЁВВОЙИ...» ЛЕКИН ЯХШИ

● **Перудаги картошка етиштириш халқаро маркази қишлоқ хўжалигига тавсия этган янги нав деҳқончилик илмида катта шов-шувларга сабаб бўлмоқда.**

Вашингтонда журналистлар билан бўлиб ўтган учрашув чоғида маълум қилинишига қараганда, ёввойи нав билан чатиштириш эвазига яратилган «тукдор картошка» нодир хислатларга эгадир. Зараркунандаларга ўзи қарши кураша оладиган бу экин турининг пояси ва баргларидан ажралиб чиққан ёпишқоқ шира бирваракайига қумурсқаларга қирон солади. Жаҳон деҳқончилигига катта зарар етказаётган колорада қўнғизи ҳам дош беролмайди унинг заҳрига.

ЎЗИНГДАН ЧИҚҚАН БАЛОГА...

● **Қўшма Штатлар ўзининг ҳозирги ашаддий душмани — Ироқдаги Саддам Ҳусайн ҳукуматига энг катта тўп ясашда ёрдам берган экан.**

СИ-БИ-ЭС ва ЭЙ-БИ-СИ телекомпаниялари катта шов-шувларга сабаб бўлаётган ушбу янгиликни тарқатдилар. Авваллари Германия ва Англиянинг шу ишда Саддам Ҳусайн билан ҳамкорлик қилгани тўғрисида хабар берилган эди.

ХУСУСИЙ ҚАМОҚХОНА БЎЛАДИ...

● **Қамоқхоналарни хусусийлаштириш — Бразилия қайта тарбиялаш муассасаларидаги таназзулни бартараф этишда ягона мақбул йўлдир.**

Ҳозирги вазиятга мос келадиган қонун лойиҳасини тайёрлаб улгурган мамлакат Адлия вазирлиги шу хулосага келди. Ушбу қадам иқтисодда қандай натижа бериши ҳозирча ёлғиз яратганга аён.

(ЎзА)

● *Истиқлол туйғуси*

Ҳаким САТТОРИ,
«Халқ сўзи»нинг
бўлим муҳаррири.

НИМА БЎЛДИ, ЧЎЛПОН ЮЛДУЗИМ?!

...Шундай қилиб, мустақил Ўзбекистон кечаги кунидан қуриётган Оролни. шўр босган далаларни, абжағи чиққан иқтисодётни, бузилган, таназзулга юз тутган маънавиятни мерос қилиб олди. Ҳолбуки бу дардларнинг ҳар бирини даволаш учун бир авлод умри керак. Ягона чора сифатида БОЗОР иқтисодига ўтиш таклиф қилинмоқда. Қанийди, дунё бозорга айланганда ҳамма нарса изга тушиб кетсайди? Тўғри, бармоқ қонаса, билакни қисиб бойлайдилар, бироқ бурундан қон келса, бўйин бўғиб бойланмайди-ку! Бозорни омборлари молга тўлиб кетган корчалонлар топган бўлиши мумкин. Мен жаҳон тажрибасини шубҳа остига қолдираётганим йўқ, оддий хулоса шу бўлаяптики, бозор ҳамма нарсани ўз измига бўйсундирса, **маънавият нима бўлади!** Ахир бу соҳа доим давлатнинг саховати ҳисобига яшаб келган-ку. Бойваччалар садақа беради, дейсизми? Мабодо, уларга маънавият керак бўлмаса, ҳатто унинг душмани бўлсалар-чи?

Кунлардан бир кун ишхонамиздаги айвончада эълон пайдо бўлиб қолди, Қаламкашлар жамияти мунозарага таклиф қилаётганди. Баҳс мавзуси шундай: «Адабиёт ўладими?» Иборанинг кескинлигидан гангиб қоласиз. Гап яшаб қола олиш ёки ўзини тутиб қолиш ҳақида эмас, ё ўлим, ё ҳаёт қабилида муросасиз кетаяпти. Демак, барча омиллар тарозига солиб кўрилган, таъбирлар изланган-у, баридан умид йўқ. Рост-да, биров номингни сўрамаса, ёзган китобинг нашр этилмаса, газета-журналлар ёпилаётган ёки қисқараётган бўлса, булар дунёдаги етти мўъжизадан бирининг марги яқинлашиб қолгани белгиси эмасми? Аслида, адабиёт ўлмайди, у халқ барҳаёт экан, яшаб қолаверади. Ер юзида энг сўнгги маърифатли одам қолгунча у яшайди. Унинг охирги видо сўзлари—марсияси ҳам Адабиёт бўлади. Бироқ ҳозирги бурилиш палласида, қадриятлар қайтадан жойлаштирилаётган чоқда масаланинг юқоридаги тарзда, кескин қўйилиши тўғри бўлган.

Бот-бот бир воқеа эсимга тушаверади. Баъзан икки кишининг чин юракдан, бирон илтифотларсиз сўзлашадиган пайтлари бўлади. Менинг самарасиз юришларимдан ҳафсаласи пир бўлган яқин қариндошларимдан бири (пахтачилик бригадаси бошлиғи) яна астойдил ачиндида, ҳаммасини бас қилишимни ўтиниб сўради. Бу менга оғир ботди, нафсониятим оғриди, ўтказиб жавоб қилдим. Менинг гапим бурга чаққандек таъсир қилди-да, тутақиб «Қачон бўлса ҳам ялиниб келасан, лекин мен сени сувчиликка ҳам олмайман» деди баралла. Унинг илғорлиги, ўз ишининг фидойиси эканлиги яхши эди-ю, бутун ўлкани улкан пахтазор, унда яшаётган ҳар бир фуқарони сувчи деб тасаввур қилиши ёмон эди. Баъзан умр довонида совуқ шамоллар эсиб қолса, энг сўнгги омадим чопиб ўзимни елкада кетмон билан тасаввур қиламан. Ўшанда ҳам бу касбни шоирона чечанлик билан уддалашимга ишонаман (худога шукур, ҳаммамиз ҳам деҳқон фарзандимиз), бироқ дунёни тутиб турган асос кетмон дастаси эмас-да, чайқовчилик ёки олиб сотарлик эмасда. Халқда «Ҳамма ўқишга кетаверса, подани ким боқади?» деган гап бор. Чингиз Айтматов туфайли дунё қирғиз халқини таниди, бир вақтлар ҳазрат Алишер Навоий туркий қавмни жаҳонга шу хилда машҳур қилганлар. Улар ёруғ ва олис юлдузлар, мисол тариқасида келтиришим эса шунчаки омади гап — Алишер Навоий ёки Чингиз Айтматов бўлиш қийин, бироқ йўлни юлдузларга қараб белгилайдилар, ҳеч бўлмаганда уларга термулиб, яхши кунлар ҳақида хаёл сурадилар.

Бу гапларни «ҳа» деб уқтиришимта сабаб бошқачароқ тарзи ҳаётни танлаганлар (олайлик. фермер ёки ижарачи бўлмаган), инсониятни мудом олға чорлаб келган ғояларга ҳаётини тиккан зотларга нисбатан беписандлик, менсимаслик, ҳатто камситиш кайфияти оралаб қолди. Гўё ҳамма ер титиб ризқ ундираяпти, ўзини ўзи боқаяпти-ю, булар текинхўрликни касб қилиб олишган. «Адабиёт ўладими?» деган саволни кўндаланг қўйганлар ана шундай муносабатни аниқ сезганлар, уларнинг нозик, зариф қалби қаттиқ оғриган.

Барча шубҳалардан бизни Умид қутқаради, республикамиз Президенти ўтказаётган сиёсат, танлаб олинган йўл ҳаммаси кўнгилдагидек бўлишидан, аҳвол ўнгланишидан. ҳеч вақт оёқлар бошга чиқиб, бошлар пастга тушмаслигидан далолат бераяпти. Энди ҳамма гап яхши кунларни кутиб ўтирмай унга хизмат қилишда қолди.

Бизнинг азалий аҳлоқимизда бирор уйдан файз кўтарилса, бунинг сабаби четдан эмас, шу хонадоннинг ўзидан изланган. Ё оила аъзолари ўртасида тотувлик йўқолган, ё эр ёки хотин хиёнат қилган бўлиб чиққан. Шу эски ақида бўйича бугунги кунда илмий ва бадиий зиёлиларнинг назардан четда қолгани ва уларнинг зарур даражада фаоллик кўрсатмаётгани фактини мушоҳада қилиб кўрайлик.

Одамлар ҳар доим даъваткор сўзга, умидбахш каломга муҳтож. Тарихий вазифаларни адо этаётган халқ баъзи жабҳаларда арзирли ютуқларни қўлга киритаяпти. Бугунги воқелик фақат йўқотишлар-у, бухронлардангина иборат эмас, балки хилватларда ватан дардини юрагига жойлаб фидокорона меҳнат қилаётган азаматлар улкан муваффақиятларга эришаяптилар. Турмушимизга кўплаб янгиликлар кириб келмоқда, улар турли нуқтаи назарларда таҳлил қилинишига муҳтож. Афсуски, бир вақтлар ўз мадҳиялари билан қулоқларни batанг қилган қаламкашларнинг бугунги авлоди овози эшитилмаяпти. Улар гўё ҳаёт ҳақиқати — Мустақиллик олдида ўзларини йўқотиб қўйганга ўхшашади. Холбуки. ўз истеъдоди олдида, тарбиялаган, вояга етказган халқи олдидаги қарз бир зум кўз олдидан кетиши мумкин эмас. Ҳаёт — кураш, кураш эса ҳар доим шай бўлиб туришни талаб этади.

Бу сусткашлик сабабларини баъзан кечаги кундан излаймиз. Социализмда сўз санъати ўз қиёфасидан маҳрум қилиниб мадҳиябозликка, қаламкашлар эса халқнинг виждони эмас, КПСС нинг маддоҳига айлантирилди. Худди бойота чорбоғига созандаларни чорлаб, уларни ҳар мақомга ўйнатганидек, маълум талаблар ва буюртмалар асосида асарлар яратиш мажбурий эди. Қилинган хизмат ҳам муносиб тақдирланарди. Кўрсатилган марҳаматлар шунчалар буюк бўлардики, бу оқибат ёзувчи, шоирни халқдан ажратишга олиб келди. Тантанали учрашувларга шоҳона безатилган юмшоқ ўриндиқли махсус автобусларда борган, байрамона. ҳатто, нон-туз билан кутиб олишларни кўрган эътиқоди суст кишиларнинг ўзини халққа мансублигини унутиб, унинг отаси, фахри, ҳатто ою қуёши фаҳмлаши табиий. Гўё одамлар унга сажда қилиш керак — унинг оламга келганидан одамзот дунёси қарздор. Аста-секин увадаси чиққан халқ турмуш тарзи, оғир меҳнат остида эзилган одамларнинг аянчли башаралари, димоқни ёргудек ачқимтил тер ҳиди жиркантира бошлади. Юқорининг ноғорасига ўйнаш, ҳақиқий ҳаётни қийшиқ акс эттирган асарларнинг юзага келиши— шундан. Ҳар ҳолда замон синовига дош беролмаган, бадиийликдан йироқ асарлар кам эмаслиги сир эмас. Ана шундай бир шароитда Мустақиллик сўз қўрғонига ҳам кириб келди. Энди қиёфани ўзгартириш, улуғ маслак йўлида ўзни бағишлаш керак эди. Афсуски, бу қийин бўлди. Дастлабки мулоқот чоғидаёқ Ёзувчилар уюшмаси нимталаниб кетди. Бўлиниш ҳеч вақт яхшилик аломати эмас. Эҳтиросларни тизгинлай олмаслик. майда туйғуларга асирлик, худбинлик республиканинг обрўли бир марказининг йўқ бўлишига олиб келди. Бу ҳозиргидек қийин, барча кучларни бирлаштириш талаб қилинадиган шароитда миллатга хоинлик билан тенг, токи ягона иттифоқ тузилмагунча, халққа хиёнат давом этаверади. Иккига бўлиниш, демак, энг жузъий масалада ҳам икки хил қараш, икки хил ёндашув ва муносабат дегани, ҳолбуки ўзбек миллатининг маданияти ягона ва ажралмас бўлган. Ҳозир эса хоҳлайсизми йўқми, бир-бирига қарши курашувчи (агар шундай кайфият бўлмаганда, бўлиниш бўлмасди) икки фронт пайдо бўлган ва улар ҳамма ишни йиғиштириб қўйиб муносабатларни аниқлаштириб олишга зўр берадилар. Бундай шароитда ижод ва ижодкорлик ҳақида қандай гап бўлиши мумкин?! Ишлайман. мустақил ватаним манфаатлари йўлида хизмат қиламан, деган холис ниятли кишилар учун эса хизмат топилади.

Муштарийлар газета-журналларда бугунги ўзгаришлар нафасини акс эттирадиган. мушоҳадаларга бой, ўқиганда янгилик берадиган мақолалар камайиб кетаётганидан нолимоқдалар. Матбуотда фикрлар, ғоялар баҳси кўринмай қолди, ҳолбуки, ҳозир худди шунақа давр, бирор янги нарсани муҳокамасиз қабул қилиш оғир хатоларга олиб бориши мумкин. Одамларни эртанги кунга ишонтирадиган, энди янгича кайфият билан ишлашга руҳлантирадиган ёрқин ғоялар керак, уларни эса экиб кўкартириб бўлмайди. Президент ва ҳукумат жорий этаётган ислоҳотлар жойларда тўла амалга ошмаяпти, ҳатто ҳуфёна қаршиликка учраяпти... Бу ерда мавзулар мундарижасини тўла келтириш имконига эга эмасман. бироқ шу кунларда яшаётган ҳар бир сергак кишининг қалбида қандайдир изтироблар кечаётгани аниқ. Нега улар матбуот юзини кўрмайди? Шахсан мен жиддий муаммоларни кўтариб чиққан, мунозарали мақолалар газеталарда босилмасин, деган кўрсатма борлигини билмайман.

Ёмғир ёғаётганини ҳамма кўриб турган пайтда «Ёмғир ёғаяпти» деб шовқин кўтариш ақлли одамнинг иши эмас. Ҳозирги тақчиллик, қимматчилик фақат бизгагина хосми? Демак, уни қайта-қайта уқтиришдан наф кам. Балки тақчиллик сабабларини излаш, бу борадаги қаллобликларга қарши имкон даражасида курашиш ваъзхонликдан кўра фойдалидир. Инсоф билан айтганда, биздаги таъминот кўриб турганимиздан анча яхши. Дўкон пештахталари, омборларда чиритиб сақланаётган моллар сотувга чиқса, рўзғоримиз бутроқ бўларди. Аммо савдодаги уюшган ҳаромхўрлик бунга йўл қўймайди. Хўш, уларга қарши ким курашади? Яқинда Тошкентдаги савдо шохобчаларини текширишда қатнашган икки ёш ҳамкасбимиз ҳайратдан кўзлари ёниб қайтиб келди. Омборда улар нималарни кўрмабди? Бир тоннага яқин асал (килоси 60 сўмдан) бекитиб қўйилганини эшитиб ёқа ушладик. Улар сотувчиларнинг муомалаларини ҳаяжон билан гапириб беришди. Очиқчасига пул қистиришлар, «мақола ёзсанг. топиб оламиз» каби таҳдидлар. Шуниси қизиқки, бутунлай маҳфий тайёрланган бу рейднинг аъзолари қаерга ташриф буюрса, албатта, район ёки шаҳар савдо ташкилотининг раҳбари ўзи кутиб олиб, махсус тайёрланган дўконга бошлар экан. «Ер остида илон қимирласа, билади» дегани шу бўлса керак-да. Гуруҳда журналистлардан ташқари Давлат назоратидан вакил бўлган ва у бошлаб юрган. Ҳамма сир шундамикан? Мана, «очилмаган қўриқ».

Республика Президенти аҳоли турли табақаларини ижтимоий муҳофазалаш мақсадида турли фармонлар чиқарди. Томорқа берила бошлангани эса жуда катта мақсадларни кўзда тутганди. Энди шу тадбир жойларда қандай бажарилаётганини ўйлаб кўринг. Қаллоблик, порахўрлик каби «шўровий» иллатларга чалинган маҳаллий раҳбарлар нималар «ижод» қилишмаяпти? Аввало, суви қулай, серунум ерларни ўз қариндошлари билан тақсимлаб олишди ёки ростакамига пуллашди. Ўзларига яқин одамларнинг бешикдаги гўдагигача томорқа олганлари ҳолда оғзидан гапи келмайдиган, бўш-баёв одамларнинг тўртта вояга етган ўғли бўлса-да. бировига ҳам ер беришмади. (Мисолни аҳволни акс эттириш учун умумий тарзда келтираяпман). Бундай ҳолда фармоннинг обрўси-ю, ундан кўзда тутилган олижаноб мақсад қаерда қолади? Юқоридагидек зўравонлик, суиистеъмолга қарши ким зарба беради ва бундай муносабат ҳукмрон бўлган жойда бошқа бебошликлар юзага келмайдими? Ерларнинг баъзи жойларда талон-торож қилингани бор гап. шундай шароитда мавжуд аҳвол билан ҳисоблашмай, суғориладиган ерларни абадий мулк қилиб бериш (сотиш)ни талаб қилаётган баъзи «ислоҳот»чиларни қандай тушуниш керак?

Президентлик курсиси битта, халқнинг дарди эса мингта, миллионта. Ҳаёт қозонида қайнамай, унинг теварагида томошабин бўлиб, ақлли гапларни гапириш билан иш битмайди. Энди ангишвонада бўлса ҳам сув келтириб, эзгулик дарахти илдизига қуйиш керак. Фармонларнинг ижроси умухалқ фаоллигини, назоратини талаб қилади.

Ёки маънавиятимизни. Ислом дини арконларининг кириб келиши силлиқ кечаяптими? Жойларда шариатнинг илк, минг йил олдинги талабларига қайтишга уриниш, замонавий илм ўчоқларини обрўсизлантиришга интилиш ва шу йўл билан болаларнинг аксарият қисмини диний мактабларга жалб қилиш ҳоллари учрайди. Бизда узоқ йиллар совет тарбия тизими қўлланди, турмуш тарзи шунга мосланди. Энди бирданига кечаги кунларга сўнгги нуқта қўйишу, унутиш мумкин эмас. Қолаверса, совет мактабида ҳам илм ўргатилар эди ва уни «излаб чинга бўлса-да бориш» керак. Бу ўринда «Мусулмончилик — асталик билан» деган машҳур ақидани эслатиб, биз барибир ота-боболаримиз қўллаган тарбия усулига, савод чиқарган таълим тизимига қайтажагимиз, бунинг учун бир оз фурсат кераклигини таъкидлаб ўтиш жоиз. Шунингдек, жойларда мачитлар қурилишига миллион сўмлаб сарфлангани ҳолда мактабларнинг ярим вайрона бўлиб ётганини ҳам маънавиятни юксалтириш йўлидаги тўғри қадам, деб бўлмайди.

Хуллас. янги замонга қадам қўйган юртимизнинг барча жабҳасида янгиланиш жараёни давом этаётганда ҳар қадамда ақлли, билимли, тажрибали кишиларнинг тўғри маслаҳатлари асқотиши табиий. Ана шундай масъулиятли паллада қўл қовуштириб ўтириш, шахсий манфаатлар қобиғидан чиқолмаслик келажак олдида катта гуноҳ. Зиёлиларимиз фаол бўлсалар, ўз донишмандликлари билан халқнинг ишончини қозонсалар, оммани эргаштира олсалар, **улар билан ҳар қандай киши ҳисоблашишига мажбур бўлади.** «Бола йиғламаса, онаси қарамайди» деган нақл бор. Бола йиғлаши билан фақат қорни очганини эмас, ўзининг борлигини маълум қилади. Биз ҳам хайрли ишларимиз билан борлигимизни маълум қилсак, Президентимиз ўтказаётган сиёсат йўлида камарбаста бўлсак, эртанги кунимизнинг шакл-шамойили мукаммал бўлади. чунки чироқ тутган киши йўлидан адашмаганидек, илм-фан зиёси ҳам эртанги манзилларни аниқ кўрсатади.

Ҳар бир даврнинг ўз тартиб-қоидалари, талаблари бўлади. Энди биз учун курашиб яшайдиган пайт келди. Буни барча соҳада авж олиб кетган ўзгаришлар жараёни, кучларнинг қайта жойлаштирилаётгани, замон элагида саракнинг саракка, пучакнинг пучакка ажратилаётгани талаб қилмоқда. Агар ташаббус қўлдан бой берилса, уни қайтариб олиш қийин бўлади. Ҳозир инсоф билан инсофсизлик, илм-маърифат билан пул, диёнат билан олғирлик курашаётган палла. Афсуски. кўплар келажакни иккинчи қутбда кўрмоқда. Аслида, тарихда ҳам шундай ҳолар юзага келган пайтлар бўлган. Дунё китоблар топталган, кутубхоналарга ўт қўйилган, олимлар қатағон қилинган кунларни билади. **Мустақил Ўзбекистоннинг келажаги маданият, маърифатдадир.** Буни эса зиёлиларнинг фуқаролик фаоллиги, фидойилик ва жасорати ҳал қилади. Бинобарн, пулнинг қадрсизланиши, қимматчилик шароитида бойлик алоҳида кишилар қўлида тўпланмоқда. Афсуски, улар жамият тараққиётини эмас, шахсий манфаатни ўйлайдиган кимсалар бўлиб, бу гоҳо маънавий бойликларни ютиб юбориши мумкин. Халқ нархлар ошаётганини, янги магазинлар очилаётганини, тижоратчилар шоҳона яшаётганини кўриб турибди-ю, илми фалакни ёритадиган олимлари, оташзабон шоиру ёзувчилари борлигини кўпда ҳис қилмаяпти. Ҳозирги вазият фақат илм фидойиси ёки сўз сеҳрининг қули бўлишнигина эмас, фаол гражданин бўлишни ҳам тақозо этмоқда. Қуёш бўлиш ҳавосидан воз кечиб, бир бечоранинг ғариб кулбасини шам бўлиб ёритган афзал. Тушкун кайфиятларни улоқтириб ташлаб, маълум қўшиқда куйлаганидек, «халқ ичига юрайлик!»

Менинг эса ишончим комил: жамолини пардалар тўсиб турган Чўлпон юлдузи яқинда чарақлаб очилиб кетади, ўзига термулган офушта қалбларга зиё улашади.

Хоразмнинг Қўшкўпир ва Фарғонанинг Бешариқ районлари меҳнаткашлари учун мусобақа ибратли ишлар, яхши ташаббусларни оммалаштириш, ўзаро кўмаклашиш, баҳамжиҳат иш юритиш мезонига айланган. Яқинда Қўшкўпир район ҳокими А. Ортиқов бошчилигидаги делегация дўстлар диёрига ташриф буюрдилар. Бешариқликларнинг эса мусобақадош дўстларга кўрсатишга арзигулик ишлари кўп: районда меҳнаткашлар унумли меҳнатдан кейин мириқиб дам оладиган «Рапқон» ва Ўзбекистон дам олиш ва даволаш санаторийлари ишлаб турибди, завод-фабрикаларида аҳоли талабига мос маҳсулотлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилган. Голландиядан келтирилган қорамоллар катта фойда келтирмоқда...

Айниқса райониинг Яккатут давлат хўжалигида амалга оширилаётган ишлар меҳмонлар диққатини жалб этди. Дарҳақиқат совхоз райондаги йирик ва сертармоқ хўжаликлардан бири бўлиб, раҳбарларининг халқ фаровонлиги йўлидаги саъй-ҳаракатлари таҳсинга лойиқдир. Яқинда ташкил топган «Наврўз» истироҳат боғи меҳнаткашларнинг севимли қароргоҳига айланган, бу ерда ёшларнинг никоҳ тўйлари ўтказилади, яқинда эса мустақиллик байрами тантанавор нишонланди.

Турғун МАҲКАМ суратга туширган мана бу лавҳаларда Бешариқда амалга оширилаётган хайрли ишлар, дўстлар дийдорлашуви акс этган.

Г. ЭРГАШХЎЖАЕВА.

• *Жумҳурият ва жаҳон*

«СССРНИ БИЛМАСДИК, ЎЗБЕКИСТОННИ КАШФ ЭТДИК»

ИЛГАРИ хабар қилганимиздек, шу кунларда Ўзбекистонда Малайзия кино ҳафталиги давом этаяпти. Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Олмалиқ, Чирчиқ шаҳар кинотеатрларида мухлислар Малайзия фильмларини катта қизиқиш билан томоша қилишмоқда. Ўтган уч кун мобайнида фильм ижодкорлари пойтахт бозорларини кўришди. Томошабинлар, дала меҳнаткашлари, корхоналарнинг ишчи-хизматчилари шаҳар жамоатчилиги билан учрашишди.

Ўтган куни республика Маданият вазирлигида ҳам шундай суҳбат бўлди. Вазир вазифасини бажарувчи Зафар Абдуллаевич Ҳакимов меҳмонларга Ўзбекистон маданияти тарихи, бугуни, қилинаётган ишлар, режалаштирилган тадбирлар, хорижий мамлакатлар билан ўрнатилаётган маданий алоқалар хусусида гапириб берди.

Мухбиримиз меҳмонлардан таассуротлари билан ўртоқлашишни сўради.

ЎЗБЕКИСТОН МЕНИ ҲАЙРАТЛАНТИРДИ

Тан Сри АБДУЛ САМАД, Миллий кино корпорация раиси:

— Бу диёрда шундай меҳмондўст, саховатпеша халқ борлигини яқин-яқингача билмасдик. Бундан бир ярим йил бурун Малайзияда Ўзбекистон кино ҳафталиги ўтказилганди. Ўшандан сўнг халқимиз Ўзбекистонни англай бошлади.

Худди кечагидай эсимда. Ўшанда театрларимизда ўзбек фильмлари намойиш этилишидан бир ҳафта олдин маълум қилинган эди. Ишонасизми, ўша кунлари патта топиш амри маҳол эди. Ҳафталикда кўрсатилган фильмлардан малайзияликлар Ўзбекистон, унинг жафокаш, меҳнаткаш халқи, урф-одатлари, байрамлари ҳақида озроқ тушунчага эга бўлишди. Албатта, кино ҳам маданиятнинг бўлаги, у халқларни таништиради, яқинлаштиришга хизмат қилади.

Юртингизга келганимдан буён кўп одамлар билан суҳбатлашдим. Ҳаммаси саводхон, айниқса, ўрта ва олий таълимнинг текинлиги мени ҳайратлантирди. Бунақаси дунёда энг бой давлатларда ҳам камдан-кам учрайдиган ҳодиса. Бизда ҳаммаси пулли.

Тошкентдаги обидаларни кўриб ёқа ушладим. Халқингиз маданиятни қадрларкан. Бундай халқ жаҳон назаридан пинҳон қолмаслигига аминман.

Бозорлардаги тўкин-сочинликни кўриб, Ўзбекистон тупроғи ҳам халқи сингари саховатли экан, деган ўй ҳаёлимдан ўтди. Бизда бундай неъматлар хорижий ўлкалардан ташиб келтирилади. Таъми ҳам сал ўзгача.

Ҳа, Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг XI халқаро Тошкент кинофестивалига келолмаганимиз хусусида икки оғиз. Аввало, икки ҳафта қолганда таклифнома қўлимизга тегди. Бу оралиқда махсус тайёргарлик кўриш мушкул. Улгуриб бўлмайди. Ундан кейин бизда йилига 15—20 тача янги картина яратилади. Тошкент кинофестивалига жаҳоннинг кўп мамлакатларидан томошабинлар келса керак, улар фильмларимизга паст эътибор билан қарашса, уялиб қоламиз, деган ўй ҳам йўқ эмасди.

БУ ГАЛГИСИ ЎЗГАЧА

ҲАМЗА ЗАЙН, Миллий кинокорпорация иқтисодчиси:

— ИҚТИСОДЧИ бўлганим учунми, қаерга бормай аввало олиб келган нарсамиз, қанча даромад бериши билан қизиқаман. Олтита картина келтирдик. Улар кинобозорига қўйилармикин? Кимлар харид қилади? Мени кўпроқ ана шулар қизиқтиради. Ундан кейин, шу йилнинг декабрида Малайзияда иккинчи Ўзбекистон киноҳафталигини ўтказиш мўлжалланаяпти. Мен делегация сонини, нечта фильм намойиш этилишини билиб кетишим зарур. Чунки, бизда бирор тадбир ўтказиладиган бўлса, барча сарф-харажатлар ундан тушадиган даромад ҳисобига бўлади-да.

Яна бир масалага ойдинлик киритмоқчийдим. Декабрь ойининг сўнгги ўн куни киночиларимиз чет элларда, фестивалларда бўлишади. Шу боис Ўзбекистон киночиларига ойнинг ўрталарида боришларини таклиф қилмоқчиман.

Ўзбекистонда катта ўзгаришлар бўлибди. Илгари келганимда ўзбек ҳамкасбларим ҳам ўрисча гапиришарди. Таржимонлар ҳам малласоч қизлар эди. Бу галги муҳит бутунлай бошқача: Динимиз бирлиги учунми, аксарият урф-одатларимиз ҳам яқин. Назаримда Ўзбек—Малайзия хотин-қизларининг кийинишида муштараклик борга ўхшайди.

Очиғини айтганда Малайзияда биринчи ўзбек кино ҳафталиги кунлари бу соҳада ҳамкорликда ишлашдан чўчиган эдик. Чунки инон-ихтиёрингиз ўзингизда эмасди-да. «Ўзбекфильм» ижодкорлари иши билан яқиндан танишгач, бу соҳада қўшма корхона ташкил этиш, ҳамкорликда фильмларни суратга олишнинг уддасидан чиқишимизга амин бўлдим.

БИР КЎРИШ ОРЗУИМ ЭДИ

НИК ҲАССАН, продюссер:

— МАМЛАКАТИМИЗ аҳолисининг ярмидан зиёди мусулмонлар. Шу боис беҳаё фильмларни тасвирга туширмаймиз. Гуноҳи-азим ҳисобланади. Ҳозиргача қанча кино яратилган бўлса, уларнинг аксариятида худди ҳиндларники сингари муҳаббат улуғланади.

Ўзбекистонга келишимиздан сал олдинроқ, ҳозир Тошкент театрларида намойиш этилаётган «Рианг Тирана» картинаси устида ишлашни ниҳоясига етказгандик. Эшитишимча, томошабинларга маъқул бўлибди. Картинада муҳаббат қалб иши, сезгиси, унга ташқи муҳитдан таъсир этиб ўзгартириш қийин, деган ғоя илгари сурилади.

Таассуротларимни сўрадингиз, Юртингиздан буюк алломалар, машҳур саркардалар чиққанини ўқиганман. Шу заминни бир кўриш орзуим эди. Ниятимга етдим. Худо хоҳласа эртага Самарқанд, Бухорога сафар қиламиз. Қайтиб келганимиздан сўнг сўраганимизда...

Ҳар йили Осиё Тинч океани мамлакатлари кинофестивали ўтказилади. Яқинда Сеул кино анжуманига учта бадиий, учта ҳужжатли картина олиб борган эдик. «Бўри кўзлари» фильмимиз иккинчи совринни олди.

ДЎСТЛИГИМИЗ ОШКОРА БЎЛСА...

АМРИ АҲМАД, корпорация вакили:

— МАМЛАКАТИМИЗНИНГ ўн уч вилоятида 200 та кинотеатр бор. Улар сизларинiки сингари давлат тасарруфида эмас, ҳаммаси хусусий. Ўзимизнинг миллий корпорация яратган фильмлар халқ эҳтиёжини қондирмайди. Шу боис кўпроқ хорижий картиналарни келтиришга мажбурмиз. Томошабинлар ҳам АҚШ, Гонконг киноларига эътибор билан қарашади. Бу мамлакатлар кино фирмаларининг Куалалумпурда махсус дўконлари бор. У ердан театр мутасаддилари фильмларни келишилган нархда ижара олишади.

Ўзбек киноларидан фақат «Алибобо ва қирқ қароқчи» картинаси шуҳрат қозонди. Собиқ СССРдаги барча киноустахоналар қандай картиналар яратганлигидан бехабармиз. Пойтахтимизда узоқ йиллардан буён элчихона бўла туриб, СССР, унинг жумҳуриятлари ҳақида бирор нарса маълум қилинмасди. Негалиги бизга қоронғу. Ниятим Ўзбекистон—Малайзия ўртасидаги дўстона маданий алоқалар ошкора тус олса.

Суҳбатдош:
Исматилла ТОШЕВ.

НИҚОБ КИЙГАН ТАРБИЯЧИ

ЎҚУВЧИЛАРНИ ЎҒРИЛИККА ЎРГАТГАН ПЕДАГОГ ЭНГ ХАВФЛИ ЖИНОЯТЧИДИР

Ҳозирги алғов-далғов замонда ғайритабиий ва ғайриинсоний воқеаларни кўраверив, эшитавериб одамларнинг дийдаси қотиб кетди. Лекин инсон қалби нозик япроқ сингари муҳитнинг ҳар бир таъсиридан титрайвераркан. Қуйичирчиқлик терговчи, дўстим Рустамжоннинг ҳикоясидан ҳаяжонланишимнинг боиси ҳам шундан бўлса керак.

... Тунги соат иккилар. Атроф зулмат пардаси билан қопланган. Симёғочдаги чироқнинг хира ёғдусида уч шарпа кўринди-ю, яна қоронғулик қўйнида ғойиб бўлди.

Бироздан сўнг улар икки қаватли бино ёнида тўпланишди. Имо-ишора билан келишиб олишдида икки киши деворга тирмашди. Ташқарида қолган кимса бетоқатлик билан атрофни аланг-жаланг кузатар, бот-бот соатига қараб қўярди. Қаердадир мушук беҳушов миёвлади, ит ҳурди. Чўчиб тушган ниқобли кимса ўзини панага урди.

Ниҳоят ичкаридан шериклари чиқди.

— Қалай! — ховлиқиб сўради у.

— Яхши!

— Кетдик бўлмаса...

Эртаси куни Қуйи Чирчиқ туманида фалон мактабга ўғри тушибди, деган гап тарқалди. Тез орада қўли эгрилар қўлга туширилди. Улар шу мактабнинг ўқувчилари экан. Даҳшат! Аммо янада даҳшатлироғи — ўсмирларни қинғир йўлга ўз ўқитувчиси йўллагани. Бунинг таърифига сўз томолмасман.

Болалигимнинг энг ширин хотиралари мактаб билан боғлиқ. Синф раҳбаримиз, адабиёт ўқитувчиси марҳум Турсунбой Абдумажидовнинг ёрқин сиймоси кўз ўнгимдан сира кетмайди. Ҳамиша ораста кийиниб юрадиган муаллимизнинг дикторларники сингари жарангдор ва ширали овозига мафтун бўлиб дарс тугаганини сезмай қолардик. Турсунбой ака Навоий, Бобур, Фурқат ва Ҳамид Олимжон каби тождор шоирлар ижодини яхши билар, шеър ўқиганда қўшиқ қилиб юборарди. Баъзан унга бутун синф жўр бўлар, бундай пайтлар ҳатто қўшни хоналардаги ўқитувчилар чиқишиб, дарс ўтолмаётганларидан шикоят қилишарди.

Биз Турсунбой акага шундай ўрганиб, боғланиб қолган эдик-ки, агар тоблари бўлмай қолса тизгашиб уйларига ёки шифохонага бораверардик. Ўқитувчимиз дарсдан кейин ҳам деярли биздан ажралмасди. Қишлоғимиз атрофида биз бориб кўрмаган, сайр қилмаган қиру сойликлар, далаю боғлар йўқ ҳисоби.

ТЕРГОВЧИ ҲИКОЯСИ: Муттаҳам (уни ўқитувчи дейишга тилим бормайди) ўқувчилар орасидан жиноятга мойилроқларини танлаб, улар билан шошилмай «жиддий тарбиявий иш» олиб борган. Болалар онгига бу замонада ҳалол меҳнат билан кун кечириб бўлмаслигиию каллани озгина ишлатилса шоҳона яшаш мумкинлиги ҳақидаги ўз «фалсафасини» аста-секин сингдирган. Шогирдлари ичидан икки нафар «келажаги порлоқ»ларини қулфбузарликка ундайди. Болалар бир-икки марта ёлғиз яшовчи кексалар уйига ниқоб кийиб киришади. Бу синов ҳаракатлари эди. Дастлабки қадамлар кўзда тутилган натижа бермаган бўлсада ўғрибоши шогирдларининг руҳи тушишига йўл қўймайди, уларда осон йўл билан пул топишга кўникма ва малака уйғота боради.

Турсунбой ака бобохўроз каби бизларни қаноти остига олиб юрарди. Бир куни колхоз боғида жийда тераётгандик. Ўқитувчимиз дарахт устида ҳосилни ходалар, биз эса қий-чувлашиб қип-қизил жийдаларни иштиёқ билан терардик. Беш-олти нафаримиз сойнинг қўлтиқ шаклидаги унгурида эдик, иттифоқо, кимдир «Вой илон!» деб қичқирди. Ёнимдагилар ташқарига отилишди, мен эса ҳазил бўлса керак деган ҳаёлда бамайлихотир унгур ичида ишлайвердим. Болаларнинг «ҳай-ҳай» ига эътибор қилиб қаддимни кўтарганимда ҳийла кеч бўлганди. Унгур оғзидан узунлиги бир қулочдан зиёд қора илон мен томонга шитоб билан келарди. Саросимада қўлимдаги челакни отдим, тегмади. Қочишнинг имкони йўқ унгурга кириб чиқиладиган ягона йўлни эса газанда эгаллаганди. Ўн икки яшар бола эмасманми, қўрқувдан тошдек қотиб қолдим. Ўшанда синф раҳбаримиз дарахтдан ўзини илон устига ташламаганларида, билмадим...

У киши меҳрибон бўлиши билан бирга ўта талабчан ва қаттиққўл, ёлғончиликни жини суймасди. Чамаси олтинчи синфда ўқирдик. Қишнинг қаҳратон кунлари синфимиз деразасининг бир кўзи чил-чил бўлди. Ким синдирганини ҳеч ким айтмади.

— Бир-бирингизни сотмаслигингиз яхши, — деганди Турсунбой ака ўшанда, — лекин мен бошқа нарсадан хавотирдаман. Демак, сизлар ораларингизда ўғри ёки қотил бўлсаям айтмас экансизларда. Қилғиликни қилган одам мардларча айбини тан олишни ҳам билиши керак.

Яхши, айтмасангиз айтманг. Эртага мен уйдан ойна келтириб, деразани бутлайман. Шу билан биз айбдорни энг олий жазога — виждон азобига маҳкум қиламиз.

Эртасига ўртоғимиз Абдушукур уйидан ойна келтириб, ўқитувчимиздан кечирим сўради.

ТЕРГОВЧИ ҲИКОЯСИ: Ўша куни мактаб директори ўқитувчиларнинг маошини кечроқ олиб келади ва тарқатишга улгурмайди. Муттаҳам домла 60 минг сўм атрофидаги пул сейфда қолишини англаб ҳаракатга тушади. Унда сейфнинг калити бор эди: «шогирдларини» уйларидан чақириб келадида, уларга мактаб биносига қандай кириш ва директор кабинетини очиш йўлларини яхшилаб тушунтиради...

— Рустамжон, сиз ундан нима учун бу ишга қўл урганлигини сўрадингизми? Ахир болаларни қинғир йўлга бошлаш жиноятгина эмас, балки яратган олдида ҳам энг оғир гуноҳу азим-ку!

— Ҳа, албатта сўрадим, лекин у тирикчилик оғирлигидан, икки фарзандини боқишга қийналаётганидан нолиди...

Яна ёдимга марҳум Турсунбой ака тушади. Унинг тўққиз фарзанди бор. Бир этак бола билан икки хона бир айвонли мўъжазгина уйда умри ўтди. Ёлғон бўлмасин, 1966 йилларда отаси Абдумажид бобо бошчилигида янги иморатга қўл урилди, қариндош-уруғлар кўмаги билан уйнинг усти икки-уч йилда ёпилди-ю бироқ унинг каму кўстини битиришга ўн йилдан ортиқ вақт кетди. Қўли қисқа эди, Турсунбой ака ҳам, умр йўлдоши Зоира кеннойи ҳам муаллимликдан топганларини бола-чақаларининг озиқ-овқати-ю, кийим-бошидан орттира олишмасди.

Ўғрилик уят, талончилик уят, аммо меҳнатнинг айби йўқ. Фарзандлари улғайиб қолган Турсунбой ака мактабдан бўш пайтлари колхозга чиқиб ишлай бошлади. Ҳозир ўйлаб қарасам, тинимсиз меҳнат, беором турмуш силласини қуритиб эллик икки ёшида оғир дард билан ҳаётдан кўз юмушига сабаб бўлган экан.

Умр ўлчовли, ҳеч ким бу дунёга устун бўлмайди. Инсон ҳаёти неча йил яшагани, қанча бола-чақа, шогирдлару бойлик орттиргани билан эмас, қандай ҳаёт кечиргани, ўзидан сўнг кимларни, қандай хотираларни қолдиргани билан ўлчанади. Биз — синфдошлар халқ хўжалигининг турли жабҳаларида баҳоли қудрат ишлаб, озми-кўпми обрў-эътибор қозонаётган эканмиз, буларнинг бари муҳтарам ўқитувчимизнинг эзгу-ниятлари, панду насиҳатларининг инъикосидир. Фаолиятимиздан мамнун бўлганлар «Устозингга балли!» деганларида қувонамиз ва аксинча беихтиёр нобоп хатти-ҳаракатлар содир этсак, у кишининг пок руҳлари азият чекишини ўйлаб қайғурамиз.

Устоз — отангдан улуғ, дейдилар. Мир Алишер Навоийдек даҳо ҳам устозининг хатто етти яшар ўғли билан отдан тушиб сўрашган эканлар. Халқимиз азалу абаддан аҳли донишу фозилларни эъзозлаб келган. Мударрислар, муаллимлар, домлалар машъала каби эл йўлини ёритиб борганлар.

Афсуски совет даврида ўқитувчининг қадри ер парчин қилинди. Чаласавод, коммунист бригадир ўқувчиларни далага чиқармагани учун мактаб директорини райком котибига айтиб, ишдан олдириб ташлаган пайтлар бўлди. Тарбиячини изза қилган жамият ҳалокатга маҳкум. Жиноятчиликнинг авж олиб кетиши, одамлар ўртасида меҳру оқибат, иззат-икром ва самимиятнинг йўқолиши ана шу ноқобил сиёсат оқибатидир.

Ҳамма ўқув юртларида бўлганидек педагогика олий даргоҳларига киришда ҳам қинғир ишлар авж олди. Бошқа мисоллар кўпу, лекин яхшиси ўзимга тааллуқлисини айта қолай. Турмуш ўртоғим педагогика билим юртини битирган, йигирма йиллик иш стажига эга. Менинг таклифим билан Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтининг сиртқи бўлимига уч йил ҳужжат топшириб киролмади. Ҳайрон қоладиган жойи шуки, унинг ўқитувчилар жамоаси ўртасида обрўси яхши, ота-оналар «болам шу кишининг синфида ўқисин» деб ҳатто менга ҳам мурожаат қилишади, у эса ҳеч суҳбатдан ўтолмайди. Бунинг сабабини кейинроқ тушуниб етдим. Яқин танишларимдан бири менга мақтаниб қолди:

— Ҳайрият тўғриладик, — деди у оғзи қулоғида. Табиийки «нимани?» деб савол бердим.

— Э, дўстимизнинг қизи бу йил мактабни битирувди. Ўйлаб-ўйлаб, пединститутнинг сиртқи бўлимига олиб бордик. У ерда бошланғич таълим ўқитувчиси тайёрлайдиган факультетга имтиҳонсиз, суҳбат йўли билан қабул қилинаркан.

— Менимча, иш стажи ҳам зарур бўлса керак.

— Ҳа, мактабда лаборант бўлиб ишлаган деган справка тўғриладик. Кеча оғайнимиз қизининг ўқишга кирганлигини тиззадан қилиб ювди, шунга ҳозир сал бош оғриб турибди-да.

Шу гапни эшитгандан сўнг қандай ҳолатга тушганимни тасаввур қилсангиз керак. Рустамжон айтган ўқитувчи ҳам ана шундай йўллар билан диплом олган бўлса ажаб эмас.

Шукрки, мана маорифчиларга ҳам эътибор кучайди, маошлари кўтарилмоқда, ер-сувлик, уй-жойлик бўлишаётир. Педагог кадрларни тайёрлаш жараёнлари такомиллаштирилмоқда. Тўғри ҳали бу борада катта ислоҳотлар ўтказиш зарур. Аммо, энди мустақил қадам ташлаётган давлатимиз олдига «ҳозирнинг ўзида ҳал қиласан» деб катта-катта талабларни қўйиш бир ҳисобдан имкониятга тўғри келмаса, иккинчи томондан ноинсофлик ҳам. Бироқ маориф соҳасида яқин кунлар ичида жиддий ўзгаришлар содир бўлажаги ҳақидаги гаплар қулоғимизга чалинмоқда. Иншолло, шундай бўлсин. Тилакларимиз ижобатга ўтса, бизнинг муаллимларимиз ҳам ривожланган мамлакатлардаги ҳамкасблари қатори энг нуфузли касб эгалари сифатида катта иззат-икром топарлар.

Агар дунёда инсофли, диёнатли, эзгу ниятли одамлар қолган бўлса, булар — ўқитувчилардир. Менинг педагоглар ҳақидаги тасаввурим ана шундай эди. Ҳозир ҳам шу фикримда турибман. Бу номга доғ тушириладиганларга эса ўта муросасизман. Терговчининг айтишича, ўғрибоши ўқитувчига арзимаган муддат берилибди, ҳозир уйига келиб-кетиб юрганмиш. Агар ихтиёр менда бўлганида, уни энг хавфли давлат жиноятчиси деб эълон қилардим.

Абдукарим РАҲИМБЕРДИ.

• *Она тилим қадримсан*

РУҲИЙ ҲУРРИЯТ

Тил миллий қадриятлар абадийлигининг мезонидир. Ҳар қандай сўз тилининг талаффуз, товуш қонуниятларига мос тарзда ўзлаштирилиши жоиз!

Шу боис ҳозирги атамалар «анархия»сига тилшунослар ўз муносабатларини билдиришлари лозим. Бизнингча, шу кунги вақтли матбуотда берилаётган атамалар илмий идрокдан кўра, кўпроқ миллий эҳтирос натижаси дейилса, тўғрироқ бўлади. Маданиятни, айниқса тил маданиятини ривожлантиришда эҳтиросга берилиш эса мақсадга мувофиқ эмас.

Инглиз ва рус тиллари дунёдаги энг бой тиллар саналади. Бунинг асосий сабабларидан бири бу тилларда ўзга тиллардаги сўзларни «қовуриб», ўзиники қилиб олиш жараёни кучлилигидадир. Масалан, рус тилидаги сўзларнинг бор-йўғи 15—20 фоизи соф рус сўзлари бўлиб, қолганлари ўзга тиллардан кирган.

Минг афсуски, ҳозирги замон ўзбек тилида бу жараён мақтагулик эмас. Бироқ тилимиз шу пайтгача ўзга тиллардан кирган сўзлар ҳисобига бойимади, деб ҳам айта олмаймиз. Бу жараён суст бўлса ҳам мавжуд эди. Лекин қайта қуриш, ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши баҳона бўлди-ю, тилимизнинг софлиги учун кураш бошланиб, назаримда, бу борада бироз нотўғри йўлга кириб кетилди. Яъни, юқорида айтганимиздек, матбуотдаги айрим «комсомол тилшунос»лар тилимиз софлиги учун курашамиз деб, ўзбек тилига аллақачонoқ кирган сўзларни ҳам чиқариб ташлай бошладилар. Натижада тилимизда халқ қабул қилмаётган ҳар хил «...гоҳ-гоҳлар» пайдо бўла бошлади.

Қишлоқ ва шаҳарларимизнинг номи ҳам миллий анъаналаримизни ўзида намоён этмоғи лозим. Бу йўлда баъзи силжишлар бор, аммо етарли эмас. Одамларнинг исм-шарфларидаги чалкашлик — гувоҳнома ва паспортлардаги имловий хатолар билан бирга, «ов», «вич»лар ҳам, менимча, миллий қадриятларни ерга урадиган ҳодисадир.

Ҳар бир халқнинг ўзига хос тафаккур тарзи мавжуд. Ҳар бир тил вакили дунёни ўзича кўради. Шундай экан, фақат она тили, адабиёт ва тарихдангина эмас, балки табиий фанлар бўйича ҳам она тилида умуминсоният ютуқларини ўзида мужассамлаштирган нодир дарсликлар яратиш зарур.

Тил ҳақидаги Қонун қабул қилинишидан олдин матбуотда давом этган баҳсларда она тилида илмий ишлар ёза олиш салоҳиятига эга олимлар ҳаддан ташқари камлиги, «Фан» нашриётида ўзбек тилида китоблар чоп этиш ўн фоизга тушиб қолганлиги, техник, тиббий олий ўқув юртларида дарслар ўзбек тилида олиб борилмаётганлиги, қадим маданиятимизга доир илмий манбаалар ўрганилмаётганлиги каби долзарб муаммолар ўртага ташланди. Мана, тил ҳақидаги Қонун қабул қилинганига ҳам уч йил бўлаяпти. Лекин мазкур муаммоларни ҳал этиш бўйича сезиларли бир иш қилинаётганлиги билинмаяпти!

Тошкентда Ўрта Осиёда ягона Ҳамза номидаги санъатшунослик илмий-текшириш институти бор. Унинг ташкил этилганига бу йил 65 йил тўлди. Лекин ўзбек халқига миллий санъатни тарғиб қилиш билан шуғулланиши лозим бўлган мазкур илм даргоҳи ходимларининг қаламига мансуб ўзбекона ёзилган биронбир илмий асарни ҳеч ҳам билмайман. Бунинг сабаби институтда асосий ўринларни миллати ўзбек, аслида фақат ўрис тилида илмий иш қиладиганлар эгаллаб олганликларидир.

1980-1990 йилларда институт нашриёти санъатнинг турли соҳалари бўйича 48 номда ҳар хил китоблар чиқарди. Бу китобларнинг 32 тасини санъатшунослик институти нашрга тайёрлаган бўлиб, бор-йўғи 5 номдагиси ўзбек тилида. Бу ҳам майли институтда ўзбек тилига давлат мақоми берилганидан сўнг 1995 йилгача нашр этилиши лозим бўлган китоблар рўйхати белгиланди. Буни қарангки, унда ҳам 90 фоиз ўрисча китоблар. Хулосани ўзингиз чиқариб олаверинг.

Яна бир муаммо: Давлат тили ҳақидаги Қонунда ўзбек тилини ўрганувчилар учун 8 йил муҳлат берилган. Бошқа жумҳуриятларда эса бунинг учун 3—5 йил муддат белгиланди. Омон бўлсак, саккиз йил ҳам ўтар. Хўш, 8 йилда қардошларимиз ўзбек тилини ўрганадиларми? Бу гап кўпроқ ишбошиларга боғлиқ. Аслини олганда, 8 йиллик муҳлатнинг ҳеч қандай аҳлоқий ва ҳуқуқий асоси йўқ. Зеро, она тилига давлат тили мақоми берилганда СССР қўрғони мустаҳкам эди. Тоталитар салтанат чок-чокидан сўкилганидан сўнг мустақил жумҳуриятлар ташкил топди. Энди шароит мутлақо ўзгарди. Бу эса давлат тили Қонунига жиддий ўзгаришлар киритишни тақазо этади.

Ўзбекистонда қайси тил муомала тили бўлиши ҳақидаги масала ҳам жиддий қўйилмоғи керак. Ўзбекистонда миллатлараро муомала тили баъзилар айтганидек, ўрис тили эмас, ўзбек тили бўлиши шарт. Давлат номи Ўзбекистон деб аталса-ю, миллатлараро тил ўрис тили бўлиши мантиқсизлик эмасми? Миллатлараро тил ўрис тили бўлиши бир гуруҳ «чала» ўзбек ва чала «ўрислар» хоҳишидир. Ўзини ҳурмат қиладиган халқ ўз юртида ўзга тилни миллатлараро муомала тили қилиб танламайди, бунга зинҳор ғурури йўл қўймайди.

Она тили — ҳар бир халқ маданиятининг кўзгуси. Тил орқали ҳар бир миллатнинг руҳи билинади, маданий даражаси аниқланади. Халқ ўз тарихида нимаики яратган бўлса, фақат она тили намоён бўлган. Агарда она тили мазкур халқ ҳаётидан узоқлашса, бу миллий инқироздир.

Ғуломжон ҒАФУРОВ, филология фанлари номзоди.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608. Буюртма Г—197.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖУРАБОЕВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Карим БАҲРИЕВ, Эсиргап БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Зоҳид НОРМУҲАММЕДОВ, Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Қулаҳмад РИЗАЕВ, Эркин САМАНДАР, Азим СУЮН, Александр ТЮРИКОВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Александр УЛИЧКИН (масъул котиб, «Народное слово»), Муҳтарама УЛУҒОВА (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Раим ФАРҲОДИЙ, Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 19.00. № Г—410. Тираж 28596. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12.